e-*makâlât* www.emakalat.com ISSN 1309-5803
Mezhep Araştırmaları Dergisi 17, sy. 2 (Güz 2024): 824-858
Journal of Islamic Sects Research 17, no. 2 (Fall 2024): 824-858
Hakemli Araştırma Makalesi | Peer-reviewed Research Article

Mirza Gulâm Ahmed'in Risalet İddiasına Dönüşen Mehdîlik Anlayışı*

Mīrzā Ghulām Aḥmad's Understanding of Mahdism Transformed into the Claim of Prophethood

Esra HERGÜNER** – İsmail ŞIK***

Öz

Beklenen kurtarıcı inancına neredeyse her toplumda rastlanılmaktadır. İlahi dinler açısından ahir zamanda gelmesi beklenen kurtarıcı, dünyada adaleti ve düzeni sağlamasının yanı sıra toplumun ıslahını gerçekleştirecektir. Kurtarıcı beklentisi İslam düşüncesinde de karşımıza çıkar. İslam düşüncesinde yaygın olan görüşlerin kahir ekseriyetine göre tek bir kurtarıcı beklentisinden değil Hz. İsâ ve Mehdî olmak üzere iki kurtarıcı beklentisinden bahsetmemiz mümkündür. Bu iki kurtarıcı ahir zamanda kıyametin alameti olarak gelecek, dünyadaki kaosu yok edip İslam dininin yükselmesini sağlayacaklardır. Bu beklenti aynı zamanda

Abstract

The expected saviour faith is found in almost every society. In terms of the divine religions, the saviour who is expected to come in the end times will not only bring justice and order to the world, but will also reform society. The expectation of a saviour also appears in Islamic thought. According to the majority of accepted views in Islamic thought, it is possible that we are talking about the expectation of two saviours, Jesus and Mahdī, rather than a single saviour. These two saviours will come as a sign of the Doomsday in the end times, they will destroy the chaos in the world and ensure the rise of the Islamic religion. Many claims to be the

---

* Bu çalışma Esra Hergüner'e ait olan "İsrâîliyyâtın İslam Kelamına Etkisi Bağlamında Beklenen Kurtarıcı Düşüncesi" adlı doktora tezinden yararlanarak hazırlanmıştır.

** Arş. Gör. Dr., Osmaniye Korkut Ata Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, Kelam ve İtikadi İslam Mezhepleri Anabilim Dalı, Osmaniye, Türkiye / esraherguner@osmaniye.edu.tr / https://orcid.org/0000-0003-4861-520X.

*** Prof. Dr., Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, Temel İslam Bilimleri Bölümü Kelam Anabilim Dalı, Adana, Türkiye / ismail_kelam@hotmail.com / https://orcid.org/0000-0003-2583-7782

Başvuru | Submission	Kabul | Accept	Yayın | Publish
15.09.2024	26.12.2024	31.12.2024

DOI 10.18403/emakalat.1550421

birçok Mehdîlik iddiasının ortaya çıkmasına yol açmıştır. Mehdîlik iddiasında bulunan isimlerden biri de XIX. yy'da İngiliz müstemlekesi olan Hindistan'da yaşayan Mirza Gulâm Ahmed (ö. 1908) 'tir. İlk olarak müceddidlik sonrasında Mehdîlik/Mesihlik iddiasında bulunan Mirza Gulâm Ahmed, nübüvvetle şereflendirildiğini de ileri sürmüştür. Zira ona göre nübüvvet kurumu devam etmektedir. Çalışmamızda Mirza Gulâm Ahmed'in hayatı hakkında bilgi verilmekte, onun mehdîlik iddiasında bulunması ve mehdîliğini meşrulaştırmak için öne sürdüğü fikirleri, peygamberlik söylemi ve dayanakları kronolojik olarak incelenmektedir. Mehdîlik iddiasını daha da ileri götürerek vahiy aldığını da dile getiren Mirza Gulâm Ahmed'in nübüvvet söylemi ve nebîlik iddiasını bürûz, peygamberin zıllî/gölgesi gibi farklı kavramlarla açıklaması İslam düşüncesindeki nübüvvet anlayışı doğrultusunda eleştirilmiştir. Çalışmamızda araştırma ve etik yayın ilkelerine uyulmuş, literatür taraması, karşılaştırma ve yorumlama yöntemleri kullanılmıştır.

Anahtar Kelimeler: İslam Mezhepleri Tarihi, Beklenen Kurtarıcı, Mehdî, Mesih, Mirza Gulâm Ahmed.

Mahdī have arisen out of this expectation. One of the names that claimed to be Mahdī was Mīrzā Ghulām Aḥmad. He lived in India, which was a British colony in the 19th century. Mīrzā Ghulām, who initially claimed to be a mujaddid and then to be a Mahdī/Messiah, also argued that he was honoured with the prophethood. According to him, the institution of prophethood continues for ever. In our study, we provide information on the life of Mīrzā Ghulām Aḥmad, his claim to be a Mahdī and the ideas he put forward to legitimise it. His prophetic discourse and its grounds are also examined chronologically. Mīrzā Ghulām Aḥmad's discourse on prophethood, which also states that he received revelation by developing his claim of Mahdī and explaining his claim of prophethood with various concepts such as buruz, being the zilli/shadow of the prophet, has been criticized in line with the understanding of prophethood in Islamic thought. Our study used methods of literature review, comparison and interpretation in accordance with the principles of research and ethical publication.

Keywords: History of Islamic Sects, The expected saviour, Mahdī, Prophethood, Mīrzā Ghulām Aḥmad.

Giriş

XIX. yy. sonu ve XX. yy. Müslümanlar açısından askerî, ekonomik, siyasi ve diğer birçok yönden büyük krizlerin yaşandığı dönemdir. Batının gerisine düşen İslam coğrafyası aynı zamanda Batı tarafından işgal edilmekte ve bazı bölgeler müstemleke hale getirilmekteydi. Bu dönemde Hindistan bölgesi de İngilizlerin hâkimiyetine girmiştir.[1] İşgal altında bulunan Hindistan'da Mirza Gulâm Ahmed, Mehdîlik söyleminde bulunmuş sonrasında ise iddiasını daha da ileri götürerek nübüvvetle görevlendirdiğini iddia etmiştir. Araştırmamızda onun Mehdîlik iddiasını nübüvvete dönüştürmesi İslam inanç esasları bağlamında değerlendirilecektir.

---

[1] Halil İbrahim Bulut, *İslam Mezhepleri Tarihi* (Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2016), 534-534.

Mehdîlik iddiasıyla ortaya çıkan ve sonrasında nübüvvetle şereflendirildiğini dile getiren Mirza Gulâm Ahmed'in soyu hakkında farklı söylemler bulunmaktadır. Onun ailesinin soyunun Barlas isminde bir Türk-Moğol kabilesine dayandığı veyahut da onun İran soyuna mensup olduğu belirtilmektedir. Ataları Babür devleti döneminde Semerkant'tan Hindistan'a gelmişler ve İslampur adı verilen bölgeye yerleşmişlerdir. Büyük dedesi, Babür devletinin hizmetinde bulunmuştur. Oldukça fazla toprağı olan aile sonrasında Kadiyan bölgesinde bağımsızlıklarını ilan etmiştir. 1802 yılında Sihlerin bölgeye hâkim olmasıyla beraber aile topraklarından sürgün edilmiş, sonrasında Sihlere bağlanan aileye 1834-1835 yılları arasında bazı köyleri restore etmeleri için izin verilmiştir. Bu durum sonraları taraftarlarınca Mirza Gulâm Ahmed'in doğum tarihine yakın olması sebebiyle ailenin kutsanması şeklinde yorumlanmaktadır. Sihlerin lideri Ranjit Singh'in 1839 yılındaki vefatıyla birlikte Sihler güçlerini yitirmiş ve bölgede bu tarihten sonraki 10 yıl içinde İngilizler hâkim olmuştur.[2] Gulâm Ahmed'in doğduğu dönemde babası Mirza Murtaza da İngiliz hükümetini bağlılık göstermekte ve onlara hizmet etmekteydi.[3]

Mirza Gulâm Ahmed 13 Şubat 1839 tarihinde Hindistan'ın Kadiyan kasabasında dünyaya gelmiştir.[4] Eğitim hayatına 6-7 yaşlarındayken evde özel hocalarla başlayan Gulâm Ahmed, ilk olarak Kur'an eğitimi almıştır.[5] Kur'an, Arapça ve mantık dersleri almasının yanı sıra; eğitim hayatında felsefe ve Farsça dersleri de görmüştür. Babasından tıp ilmi hakkında da birtakım bilgiler edinen Gulâm Ahmed, 1864 yılında memurluk için Siyalkut'a gitmiştir. Burada hukuk eğitimi almak için sınava girmiş ancak başarılı olamayınca 1868 yılında Kadiyan'a dönmüş ve burada dinî araştırmalarda bulunup makaleler yazmaya başlamıştır. Vahiy olarak adlandırdığı sesleri duymaya başlaması da bu dönemdedir.[6]

Gulâm Ahmed, 1876 yılında Hıristiyanlık ve Hinduizm karşıtı birtakım yazılar yazmaya çalışmış ve Müslümanlara yapılan zulme karşı

---

2 Muhammed Celal Şems, *Müjde* (İstanbul: Islam International Publications, 2009), 9; A. R. Dard, *Life of Ahmad* (UK Tilfrod: Islam International Publications, 2008), 8-15; Bulut, *İslam Mezhepleri Tarihi,* 537.

3 Bulut, *İslam Mezhepleri Tarihi*, 537.

4 Kunto Sofianto, "Mirza Ghulam Ahmad: Founder of the Ahmadiyya Muslim from Qadian, India", *Tawarikh,* 7/2 (April), 184.

5 Dard, *The Life of Ahmad*, 35-36.

6 H. A. Walter, *The Religious Life of India: The Ahmadiyya Movement* (London: Oxford University Press, 1918), 13-14; Fığlalı, Ethem Ruhi, "Kādiyânîlik", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2001), 24/137; Dard, *The Life of Ahmad*, 36, 51.

İslam'ı savunmak amacıyla bu işe giriştiğini açıklamıştır. *Berâhîn-i Ahmediyye* adını verdiği eserin ilk iki cildini 1880 yılında kaleme alır. İlk cilt ülkede büyük etki yaratmıştır. 1884 yılında bu eserin 4 cildini tamamlamıştır. Eserin 5. cildini ise uzun bir süre sonra 1905 yılında yayımlamıştır. Son ciltte eserin bu kadar yıl sonra çıkmasının sebebine değinir ve bu süre zarfında seksene yakın kitap kaleme aldığını bu yüzden kitabı tamamlayamadığını açıklar.[7] Yazdığı bu reddiye, onun fikirlerinin zamanla nasıl bir değişime uğradığını gösterir niteliktedir. Nitekim söz konusu eserinin ilk iki cildinde İslam dinini farklı şekillerde keramet, ilham ve kehanetlerle savunmaktadır.[8]

Berâhîn-i Ahmediyye'nin 3. cildinde ise vahyin devam ettiği konusundan bahsetmeye başlamış ve insanlığın kurtuluşunda vahyin gerekliliğine değinmiştir.[9] 4. ciltte İngiliz hükümdarlığı hakkında 3. ciltte yazdığı makaleye itiraz edildiğini, bu hükümetin dürüstlüğü ve iyi yönetimi nedeniyle üstün olduğunu vurgulamaktadır. Bu düşüncesini Hz. Peygamberin iyiliği daha fazla iyilikle ödüllendirmemiz ve hayırseverlere şükranlarımızı sunmamıza dair öğretisiyle bağdaştırmaktadır.[10] Ayrıca *Berâhîn*'i yazdığı halinin başlangıçtaki pozisyonundan çok farklı olduğunu belirtir. Allah'ın rızası aniden ortaya çıktığı için kendisini Hz. Mûsâ'ya benzetmektedir. Zira Gulâm Ahmed de onun gibi habersiz olduğu dünyanın farkına varmıştır.[11] *Berâhîn*'in 5. cildinde yükseldiğini ve kutsandığını anlatmakta, Allah'ın ihsan ettiği nimete ve ışığa inananların sapkın fikirlerden kurtulacağını belirtmektedir. Bu kişiler doğru yolu da bulacaklardır. Allah'ın birçok alanda ona yardım edeceğini kendisine bildirdiğini açıklar.[12] Tanrının geçmişteki tüm peygamberlerin örneğini bir kişi vasıtasıyla bu çağda göstermek istediğini, kendisinin o kişi olduğunu,[13] Tanrı'nın kendisini görevlendirdiğini,[14] Allah'ın geçmişteki peygam-

---

7 Mirza Ghulam Ahmad, *Barahin-e-Ahmadiyya* (UK Farnham: Islam International Publications, 2018), 5/1.

8 Fığlalı, "Kādiyânîlik", 24/137; Bulut, *İslam Mezhepleri Tarihi*, 538; Dard, *The Life of Ahmad*, 91.

9 Mirza Ghulam Ahmad, *The Essence of Islam*, translated by. Muhammad Zafrullah Khan (UK Tilford: Islam International Publications, 2005), 3/254; Halide Rumeysa Küçüköner, *Mirza Gulam Ahmed ve Ahmedî Algılardaki Farklılaşması* (Ankara: Araştırma Yayınları, 2022), 126-127.

10 Mirza Ghulam Ahmad, *Barahin-e-Ahmadiyya*, 4/6-7.

11 Mirza Ghulam Ahmad, *Barahin-e-Ahmadiyya,* 4/ 441.

12 Mirza Ghulam Ahmad, *Barahin-e-Ahmadiyya,* 5/ 436-438

13 Mirza Ghulam Ahmad, *Barahin-e-Ahmadiyya,* 5/146.

14 Mirza Ghulam Ahmad, *Barahin-e-Ahmadiyya,* 5/500.

berlere farklı şekillerde yardım etmesi gibi ona da yardımlarını gönderdiğini,[15] Hz. İsâ'nın öldüğünü ve kendisinin Mesih olduğunu dile getirmiştir.[16]

Berâhîn-i Ahmediyye'nin kaleme alınması sürecinde farklı söylemlerde bulunan Gulâm Ahmed'in ilk olarak müceddidlik iddiasında bulunduğu anlaşılmaktadır. Zira o, kimsenin sahip olamayacağı bazı özelliklerle vasıflandırıldığını,[17] hicri XIII. yy. bittiğinde ve XIV. yy. başladığında asrın müceddidi olduğunu, Allah'ın ona bunu ilham yoluyla bildirdiğini iddia eder.[18] 1889 yılında Müslümanlar arasında yeni bir hareket başlatmak ve insanları etrafında toplamak amacıyla bir bildiri yayımlamıştır. Yine bu yıl kendi ifadeleriyle Müslüman Ahmediye cemaatini kurmuş ve 40 kişinin biatını alabilmiştir.[19] Taraftarlarından kendisine kati bir bağlılık ve itaat istemiş, Allah'tan vahiy aldığını da ilan etmiştir. İncil metnini kendi düşünceleri çerçevesinde yorumlayarak ayrıca konuyla ilişkili ayet bulunmamasına rağmen aşırı teviliyle bazı ayetlere yaptığı yorumları ve hadis külliyatında Sahîhaynda geçmemesine rağmen zayıf rivayetleri esas alarak geleceği iddia edilen Mesih ve Mehdînin kimliklerini kendi zatında birleştirmiştir.[20]

Gulâm Ahmed hayattayken kurucusu olduğu Ahmediye hareketini Hindistan'ın Pencap bölgesinde, Afganistan'da ve Afrika'da küçük topluluklara ulaştırmıştır.[21] Ölümü yaklaştığında 1906 yılında kaleme aldığı *Vasiyet* adlı eserinde vefat zamanının kendisine vahyedildiğini açıklamaktadır. Allah, onun ölümünden sonra da cemaatinin ilerlemesini sağlayacaktır. Kendisinden sonra cemaatinden temiz kişilerin biat almasını da önermektedir. [22] Vasiyetini yazdıktan iki sene sonra 26 Mayıs 1908'de hayatını kaybetmiştir.[23]

Gulâm Ahmed'in vefatından sonra Hakîm Nûreddin, Kādiyânîlik hareketine ilk lider olarak seçilir. Hakîm Nûreddin'den sonra ise

---

15 Mirza Ghulam Ahmad, *Barahin-e-Ahmadiyya,* 5/145.

16 Mirza Ghulam Ahmad, *Barahin-e-Ahmadiyya,* 5/375, 445, 500.

17 Bulut, *İslam Mezhepler Tarihi*, 546.

18 Şems, *Müjde,* 8.

19 Mirza Gulâm Ahmed, *Vasiyet*, çev. Muhammed Jalal Shams (İstanbul: Islam International Publications, 2008), Giriş Bölümü.

20 Macit Benice, *Kutup Yıldızı Şimdi Mekke Yolunu Gösteriyor* (İstanbul: Islam International Publications, 2009), 42, 57.

21 Küçüköner*, Mirza Gulam Ahmed ve Ahmedî Algılardaki Farklılaşması*, 119.

22 Mirza Gulâm Ahmed, *Vasiyet,* 5, 8,12.

23 Walter, *The Religious Life of India*, 24; Benice, *Kutup Yıldızı Şimdi Mekke Yolunu Gösteriyor*, 55.

Mirza Gulâm Ahmed'in vasiyetine uyularak topluluğun Sadr-ı Encümen-i Ahmediyye tarafından yönetilmesi önerilse de onun vasiyeti gerçekleştirilmeyip oğlu, hareketin ikinci halifesi olarak kabul edilir. Bu hadiseden sonra Kadiyânîlik hareketinde teolojik anlayış kaynaklı bölünmeler yaşanır. Hareketin bir grubu olan Kadiyan Ahmedileri, Gulâm Ahmed'in resul olduğunu kabul etmekte ve onun peygamberliğine inanmayanları kâfir olarak görmektedir. 1911 yılında Mahmud Ahmed, Encümen-i Ensârullah'ı kendi emrine uyan bir kurum haline getirmiştir. Bu grup Pakistan'ın kurulmasından sonra 1947 yılında Pakistan'daki Rabve şehrine nakledilmiştir. Bir diğer grup Lahor bölümü ise onun müceddid, mesih veya Mehdî olabileceğini ancak peygamber olmadığını dile getirmektedir. Onlara göre Gulâm Ahmed'in böyle bir iddiası bulunmamakta olup peygamber olduğu iddiası oğlu tarafından çıkarılmıştır. Lahor Ahmedileri Mevlânâ Muhammed Ali (1878-1931)'nin liderliğinde Lahor'a yerleşmişlerdir. Bu grup Ahmediyye Encümen-i İşâât-ı İslâm adıyla organize olmuştur. Batı'da İslam'ı yaymaya çalışmaktadırlar. Bu şekilde bir bölünme yaşayan hareketin mensupları bugün yaklaşık 2 milyon civarındaki nüfusuyla Pakistan'da varlıklarını devam ettirmektedirler.[24]

Araştırmamızda Kādiyânîlik hareketinin lideri Gulâm Ahmed'in mehdîlik söyleminin nübüvvet iddiasıyla sonlanması incelenmek istenmektedir. Bu doğrultuda mehdîlik iddiasının İslam geleneğindeki nübüvvet anlayışına aykırı görüş ve düşüncelere yol açacağının gösterilmesi hedeflenmektedir. Kādiyânîlikle ilgili yüksek lisans ve doktora tezleri, kitaplar ve makaleler mevcut olmakla birlikte Kādiyânîlik'teki mehdî anlayışı özelinde Ahmet Yönem'in "Kadiyânîlik Bağlamında Mehdilik" adlı makalesi, Cemil Kutlutürk'ün "Mehdilik Düşüncesi Bağlamında Kadiyanilik Üzerinde Hinduizm'in Tesirleri" isimli bildirisi ve Abdylkader Durguti'nin "Arnavutça Kur'an Meali Bağlamında Kadiyâniliğin Mesihlik/Mehdilik Anlayışı" isimli makalesi bulunmaktadır. Bu çalışmalardan farklı olarak araştırmamızda; Mirza Gulâm Ahmed'in mehdîlik iddiasını bürûzî ve zıllî nebîlik kavramlarını temel alarak nübüvvete dönüştürmesinde ortaya koyduğu düşünceleri, nübüvvetle ilgili kavramları farklı şekilde değerlendirmesi, bu tarz fikir ve yorumlamalarının İslam düşüncesine ters düşen yönleri incelenmektedir. Makalede Mirza Gulâm Ahmed'in iddiaları tarihsel olarak ele alınmakta, giriş kısmından sonra Gulâm Ahmed'in mehdîlik iddiası incelenmekte, sonraki bölümde onun mehdîlik söyleminin peygamberlik iddiasına dönüşü konu edilmekte ve sonuç kısmıyla da çalışma tamamlanmaktadır. Çalışmamızda araştırma ve etik yayın ilkelerine uyulmuştur.

---

[24] Fığlalı, "Kādiyânîlik", 24/138-139; Bulut, *İslam Mezhepler Tarihi*, 545, 550-552.

1. Mirza Gulâm Ahmed'in Mehdîlik İddiası

Mirza Gulâm Ahmed'in mehdîlik iddiasından önce müceddidlik iddiasında bulunduğu görülmektedir. O, Allah'la irtibatının gençliğinden beri devam ettiğini, 1861 yılından itibaren farklı şekillerle Tanrı'nın kendisiyle konuştuğunu ve gerçekleşmemiş hadiselerin bildirildiğini aktarmaktadır.[25] Hicri XIII. yy. bittiğinde ve XIV. yy. başladığında müceddid olduğunu konusunda Allah'tan vahiy aldığını da dile getirmektedir.[26] Kendisini "Hicri XIV. yy. müceddidi" olarak gören, 1885 yılında ise "müceddid" olarak tanıtmaya başlayan Gulâm Ahmed, 1880-1888 yılları arasında "ümmetin evliyasının en üstünü" vasfıyla sıfatlandığını belirtmiştir. O, müceddidlik iddiasını *"Allah her yüzyılın başında bu ümmete dinlerinde yenileme yapacak (yüceddidü) birini gönderir"*[27] hadis rivayetiyle meşrulaştırmak istemektedir. Müceddidliğini rivayetle ispat etmeye çalışmasının yanı sıra ebced hesabını da mezkur konuda delil olarak gösterir. Bu hesaba göre adı, 1300 sayısına denk gelmektedir. Bu sebepten Hicri XIV. yy.'ın kendi asrı olduğunu anlatmaktadır. Zira o tek başına İslam'ı müdafaa etme görevini üstlenmiş ve *Berahin-i Ahmediyye*'yi kaleme almıştır. 1880 yılında bu eserinde Mesihten ve onunla kendi arasındaki benzerlikten bahseder. Fakat bu zamana kadar herhangi bir Mehdîlik/Mesihlik iddiası da bulunmamaktadır.[28]

Gulâm Ahmed, müceddidlik iddiası bağlamında etrafında bazı şahısları toplamaya başlamıştır.[29] Ancak onun müceddidlik anlayışının alışılagelmişten farklı olduğu söylenebilir. Zira müceddidlik tayin ile olmamaktadır. Kişi, din adına giriştiği işlerden dolayı müceddid olarak görülür. Çoğu zaman bu kişinin müceddidlikle vasıflandığından

---

25 Mirza Ghulam Ahmad, *Tadhkirah*, translated by. Muhammad Zafrullah Khan (UK: Islam International Publications, 2018), 3-55.

26 Mirza Ghulam Ahmad, *The Essence of Islam*, 4/ 30.

27 Ebû Dâvûd Süleyman b. el-Eş'as, *Sünenü Ebî Dâvud,* thk. Şu'ayb el-Arnaût vd. (Dımaşk: Dâru'r-Risâleti'l Âlemiyye, 2009), Melahim,1(No. 4291).

28 Muhammed Celal Şems, *Beklenen Mehdî ve Mesih Hakkında Bir İnceleme* (Frankurt: Islam International Publications, 2018), 114-115; Muhammad Usman Ali, *Kadiyani Geleneğinin İki Temel Akımı Olarak Rebva Cemaati ve Lahori Cemaati: Karşılaştırmalı Bir Analiz* (İstanbul: İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2016), 30; Ebu'l Ala Mevdûdî, *Kâdiyânîlik Nedir?,* çev. Ahsen Batur (İstanbul: İhya Yayınları, 1975), 43-45; Mirza Beşiruddin Mahmud Ahmed, *Ahmediyet'e Davet,* çev. Raşit Paktürk (Almanya: Islam International Publications, 2013), 157; Bulut, *İslam Mezhepler Tarihi*, 546-550.

29 Küçüköner, *Mirza Gulam Ahmed ve Ahmedî Algılardaki Farklılaşması*, 155.

haberi olmadığı gibi çoğu kişiye vefatından sonra bu sıfat verilmektedir.[30] Gulâm Ahmed'in müceddidlik anlayışı Şia'nın imamet anlayışına da benzemektedir. Onun kendisini yaşadığı dönemde tek dini merci olarak görmesi imamın dönemindeki konumunu çağrıştırmaktadır. Her iki tarafta gücünün ilahi olduğunu düşünmektedir. Bu durumun Sünni gelenekteki müceddidlik anlayışıyla uyumlu olmadığı da anlaşılmaktadır.[31]

Gulâm Ahmed, müceddidliğini ilan ettikten sonra Hıristiyanlar tarafından beklenen Mesih, Müslümanlar tarafından beklenen Mehdî olduğunu iddia etmiştir. Zira Allah ona vahyinde Meryem oğlu İsa'ya dönüştürüldüğünü haber vermiştir.[32] Onun Mesihlik iddiasında bulunurken öne sürdüğü en önemli argümanlardan biri Hz. Îsâ'nın vefat ettiğidir. Hz. Îsâ'nın çarmıha gerilerek ölmediğini de iddia eden Gulâm Ahmed, onun yaralandığını, ülkesini terk ettiğini, havarileriyle fani vücuduyla görüştüğünü belirtir. Hz. Îsâ, Afganistan'dan Pencap'a gelmiş ve sonra Keşmir'e gitmiştir. O, İsrailoğullarının kaybolan on kabilesini bulmak istemektedir. Ona verilen peygamberliğin temel görevlerinden biri de bahsi geçen kabileleri bulmaktır. Ancak bu kabileler din değiştirip Budizm'i seçmişlerdir. Gulâm Ahmed, Hz. Îsâ'nın Budistlerle tartışmaya girdiğini de belirtmektedir. Yine ona göre Hz. Îsâ, Keşmir'de 120 yaşına kadar yaşamıştır. Kabri Sirinagar kentinde Hanyâr mahallesinde bulunmaktadır.[33] Bu bağlamda onun vefat ettiğini, yeryüzüne nüzul etmeyeceğini ve kendisinin Mesih olduğunu 1890-1891 yıllarında ilan eder.[34]

Gulâm Ahmed, Hz. Îsâ'nın çarmıhta ölmediğini Hıristiyan kaynaklarla ispat etmeye çalışmakta ve çarmıhla ilgili pasajları delil olarak göstermektedir. Hz. Îsâ'nın Yûnus peygamberin kıssasını nakletmesinin üzerinde oldukça durmaktadır. Yûnus peygamberin balığın karnında üç gün geçirip ölmemesi gibi Hz. Îsâ da toprakta üç gün

---

30 Fığlalı, Ethem Ruhi, *Kadiyanîlik* (Ankara: Diyanet Vakfı Yayınları, 1994), 30.

31 Küçüköner, *Mirza Gulam Ahmed ve Ahmedî Algılardaki Farklılaşması*, 162-163.

32 Yohanan Friedmann, *Prophecy Continuous Aspects of Ahmedî Religious Thought and Its Medieval Background* (London: University of California Press, 2003), 117-118.

33 Mirza Gulâm Ahmed, *İsa Mesih Hindistan'da*, çev. Abdulgaffar Han (İstanbul: Islam International Publications, 2008), 16-17, 23, 28, 50-51, 74; a.mlf, *The Truth Unveiled (Kashf-ul-Ghita)*, (Tilford: Islam International Publications Ltd., 2016), 42; Fığlalı, "Kādiyânîlik", 24/137; Bulut, *İslam Mezhepler Tarihi*, 547-550.

34 Şems, *Beklenen Mehdî ve Mesih Hakkında Bir İnceleme*, 114-116; Bulut, *İslam Mezhepler Tarihi*, 547-550.

geçirip diri olarak çıktığını belirtmiştir.[35] Bu durum ona göre Hz. İsâ'nın çarmıhta ölmediğini ispatlamaktadır. Bu iki peygamberin kıyaslamasındaki sebep aralarındaki benzerliktir. Nitekim ölü ve diri iki kişinin kıyaslanması ona pek makul görünmemektedir.[36]

Gulâm Ahmed, Hz. İsâ'nın çarmıhta vefat etmediğini, İslam kaynaklarıyla da ispat etmek istemektedir. Ona göre Hz. İsa'nın çarmıhtan kurtulup doğal yolla vefat ettiğini açıklayan ayetlerin[37] yanı sıra hadis rivayetleri de bulunmaktadır.[38] Dolayısıyla Hz. İsâ'nın gökten ineceğine inanmak İslam dinine de aykırıdır. Mesih'in ikinci kez gelmesinin fiziksel olarak değil de manevi yönden başka bir bedenle gerçekleşebileceğini açıklar ve bu kişinin kendisi olduğunu dile getirir.[39] Ayrıca Gulâm Ahmed, Hz. İsâ'nın tekrardan yeryüzüne gelmesinin nübüvvet anlayışıyla çelişeceğini belirtir. Hz. İsâ'nın nüzul ettiğinde domuzu öldüreceği, haçı kıracağı gibi hadis rivayetlerinde bahsedilenler ise mecazidir. Ona göre bu görevler Hıristiyanların kötü davranışlardan kurtulması şeklinde anlaşılmalıdır.[40] Örneğin domuzları öldürmek, domuzları ve insanları öldürme anlamında olmayıp hınzırlıkları yok etmek manasındadır.[41] Hz. İsâ hakkındaki bir diğer mesele ise onun çarmıhta oluşan yaralarından İsâ merhemi adındaki bir merhemle kurtulmasıdır. Gulâm Ahmed tıp kitaplarında bu merhemden bahsedildiğini iddia eder. İddiasını güçlendirmek için merhemin değinildiği tıp

---

35 Matta 12/38-41:
"Bunun üzerine bazı din bilginleri ve Ferisiler, "Öğretmenimiz, senden doğaüstü bir belirti görmek istiyoruz" dediler. İsa onlara şu karşılığı verdi: "Kötü ve vefasız kuşak bir belirti istiyor! Ama ona Peygamber Yunus'un belirtisinden başka bir belirti gösterilmeyecektir. Yunus, nasıl üç gün üç gece o koca balığın karnında kaldıysa, İnsanoğlu da üç gün üç gece yerin bağrında kalacaktır. Ninova halkı, yargı günü bu kuşakla birlikte kalkıp bu kuşağı yargılayacak. Çünkü Ninovalılar, Yunus'un çağrısı üzerine tövbe ettiler. Bakın, Yunus'tan daha üstün olan buradadır."

36 Mirza Gulâm Ahmed, *İsa Mesih Hindistan'da*, 20-21; Mirza Beşiruddin, *Ahmediyet'e Davet,* 159; Fığlalı, "*Kādiyânîlik,"* 24/138; Küçüköner, *Mirza Gulam Ahmed ve Ahmedî Algılardaki Farklılaşması*, 189.

37 Diyanet İşleri Başkanlığı Meali, (Erişim 6 Eylül 2024), Nisâ 4/157; Âl-i İmrân 3/45, 55; Meryem 19/32.

38 Mirza Gulâm Ahmed, *İsa Mesih Hindistan'da*, 53-57; a.mlf., *Nuh'un Gemisi,* çev. Muhammed Jalal Shams (İstanbul: Islam International Publications, 2008), 28-30.

39 Benice, *Kutup Yıldızı Şimdi Mekke Yolunu Gösteriyor*, 42.

40 Bulut, *İslam Mezhepler Tarihi,* 547-550; Fığlalı, "Kādiyânîlik", 24/137.

41 Mirza Gulâm Ahmed, *İsa Mesih Hindistan'da,* 15; a.mlf., *The Essence of Islam*, 3/174-176.

kitapları hakkında da açıklamalarda bulunmaktadır.[42] Netice olarak ona göre gökten kimse inmeyecek, insanlar da zaten Hz. İsâ'nın dünyaya inmeyeceğini gördüklerinde bu inancı terk edeceklerdir. Dolayısıyla tek din İslam, tek lider Hz. Muhammed olacaktır.[43] Özetle Mirza Gulâm Ahmed, Hz. İsâ'nın öldürülmediğini farklı delillerle ispat etmeye çalışmakta, onun göğe yükseltilmediğini ve ahir zamanda dönmeyeceğini savunmaktadır. Bu iddiasının temelinde Mehdî ve Mesih'in aynı kişi olduğu görüşünün yer aldığını söyleyebiliriz. Nitekim ona göre bu durum hadis rivayetlerinde de belirtilmektedir.[44]

Mehdî ve Mesih'in kendisinde birleştiğini iddia eden Gulâm Ahmed,[45] Mehdîyi seçilmiş ve Allah tarafından hidayet verilmiş kişi olarak tanımlamaktadır. Mehdî, insanların kalbine Kur'an'ı yerleştirecek, semavi alametlerle tevhidi yeniden sağlayacak, mukaddes ruh onun yardımcısı olacaktır.[46] Taraftarları onun Mehdî olarak gönderilmesi konusunda bazı ayetlerin kendilerince yapılan yorumlarını referans olarak almaktadırlar.[47] Duhân sûresinin 38-39.[48] ayeti[49] bağlamında insanların manevi çöküş yaşadığı dönemlerde ıslah ediciye ihtiyaç duyulduğunda Allah'ın muhakkak bu kişiyi göndereceği savunulmaktadır. Allah'ın insanları, ihtiyaç duyduklarında kimsesiz bırakmasını aklen mümkün görmemektedirler.[50] Yine bu konuda Leyl sûresinin 12. ayeti[51] referans gösterilmekte, zamanı geldiğinde

---

42 Mirza Gulâm Ahmed, *İsa Mesih Hindistan'da,* 61, 62-64; Fığlalı, "Kādiyânîlik", 24/137.

43 Benice, *Kutup Yıldızı Şimdi Mekke Yolunu Gösteriyor*, 53-54.

44 Şems, *Beklenen Mehdî ve Mesih Hakkında Bir İnceleme,* 20.

45 Mirza Ghulam Ahmad, "Addendum to the Booklet Jihad", *The British Government and Jihad,* translated by. Tayyba Seema Ahmed (UK Farnham: 2018, Islam International Publications), 34.

46 Fığlalı, *Kadiyanîlik,*146-147; Bulut, *İslam Mezhepler Tarihi*, s. 550; Mirza Bashir-ud-Din Mahmud Ahmad, *Introduction to the Study of the Holy Quran* (UK Tilfrod: Islam International Publications, 2016), 316.

47 Onun Mehdîliği konusunda öne sürülen ayetler için bakınız: Mirza Beşiruddin, *Ahmediyet'e Davet*, 76-96.

48 Eserin orijinalinde 39. ve 40. ayet olarak belirtilmektedir.

49 Dûhan 44/38-39:

"Gökleri, yeri ve bunların arasındakileri oynayıp eğlenmek için yaratmadık. Bunları hakikat ve hikmet çerçevesinde yarattık, fakat çoğu bunu bilmez"

50 Mirza Beşiruddin, *Ahmediyet'e Davet*, 78-79

51 Leyl 92/12:

"*Doğru yolu göstermek bize aittir."*

insanların hidayetine dair duyduğu ihtiyacın karşılanmasının farz olduğu belirtilmektedir.[52] En'âm sûresinin 131-132.[53] ayeti de bu şekilde değerlendirilir. Allah, ihtiyaç duyulduğu anda hidayetçi göndermezse ve insanları kıyamet günü geldiğinde cezalandırırsa; bu insanlar için haksızlık ve zulümdür. Ancak Allah zalim olmadığından ihtiyaç duyulduğunda hidayetçi göndermemesi mümkün gözükmemektedir.[54]

Gulâm Ahmed, kurtarıcı hakkındaki rivayetleri de kendisiyle bağdaştıracak şekilde yorumlamaktadır. Mehdînin Şam'a geleceğine dair haberin istiare olduğunu, Mehdînin geleceği bölgenin sakinlerinde Allah ve peygamber sevgisinin bulunmadığını ve Kadiyan kasabasının Şam'a benzediğini dile getirir.[55] Kurtarıcının iki sarı elbiseyle geleceğinden bahseden rivayetleri de kendisinin iki hastalığıyla bağdaştırmaktadır. İlk elbiseyi uykulu ve dalgınlık hali, ikinci elbiseyi ise şeker hastalığı olarak tevil eder. Bu tarz yorumlarına rağmen Mesih'in gölgesi olmayı istemediğini ve buna ihtiyaç duymadığını belirtir. O, sadece itaat eden bir kul olmak istemiş ancak bu sorumluluktan da kaçamamıştır. [56]

Beklenen kurtarıcı Mehdî, Gulâm Ahmed tarafından farklı bir şekilde betimlenmektedir. O, Hz. İsâ ve Hz. Muhammed'in ruhunu taşıdığından barışçıl bir karaktere sahip olacak, cihadını tebliğle yayacak ve İslam davasından ayrılmayacaktır.[57] Gulâm Ahmed'in bahsettiği kurtarıcı, kan dökmeden ve katliam yapmadan faaliyetlerini gerçekleştirecektir. Zira İslam'da öldürmekle tehdit ederek ve zorlayarak İslam'ı kabul ettirmek gibi bir durum mümkün değildir. Kan döken bir kurtarıcı tasavvuru İslam diniyle uyuşmadığından, kan saçacak Mehdî ve Mesih inancını Müslümanlar arasında yok etmek onlar için iyiliktir.

---

52 Mirza Beşiruddin, *Ahmediyet'e Davet*, 80.

53 En'âm 6/131-132:
"Bu da demektir ki, halkı habersizken, rabbin haksızlıkla ülkeleri helâk etmemektedir. Herkesin yaptıkları işlere göre dereceleri vardır. Rabbin onların yaptıklarından habersiz değildir."

54 Mirza Beşiruddin, *Ahmediyet'e Davet,* 81.

55 Ali, *Kadiyani Geleneğinin İki Temel Akımı,* 33.

56 Mirza Ghulam Ahmad, *Haqiqatul-Wahi* (UK Farnham: Islam International Publications, 2023), 387-388; 458-459; Ali, *Kadiyani Geleneğinin İki Temel Akımı,* 33-34.

57 Fığlalı, "Kādiyânîlik", 24/137-138.

Dolayısıyla kurtarıcı kan dökmeyecek, onun kılıcı ve silahı olmayacaktır. Gulâm Ahmed bu tarz inançlardan da hoşlanmaz. Zira o, barış ve hilm ile İslam dinindeki değerleri tekrardan sağlayacaktır.[58]

Kādiyânîlik'te beklenen kurtarıcı gelmeden önce gerçekleşecek olan alametler Mirza Gulâm Ahmed'in dönemiyle ilişkilendirilir. Mehdî dönemindeki alametlerin hepsi bütünlük içerisindedir. Bunlar Mehdî dönemi dışında bir arada gerçekleşmemiştir. İslam dininin zayıflaması, dinî ritüellerin yerine getirilmemesi, ahlaki çöküşün yaşanması, insani ilişkilerin bozulması, bazı tabii afetlerin yaşanması bu alametlerin birkaçıdır.[59] Mirza Gulâm Ahmed, kurtarıcı ile ilişkili rivayetlerin kendi döneminde vuku bulduğunu ve bütün dinlerin tek bir kurtarıcı beklediklerini iddia etmiştir. Zira o kurtarıcı kendisidir. Yine kurtarıcıya dair her dinde anlatılan haberlerde kendisinden bahsedilmektedir. Söylenen alametler de onun döneminde gerçekleşmiş ve onun dışında kimse beklenen kurtarıcı olarak çıkmamıştır.[60]

Gulâm Ahmed'in yaşadığı dönem ve coğrafyada gerçekleşen istilalar neticesinde karışıklık olduğu aşikârdır. Kaosun yaşandığı dönemlerde ise toplum, kurtarıcılara ihtiyaç duyabilmektedir. Toplumun yapısı ve yaşanan hadiseler, Gulâm Ahmed'in beklenen kurtarıcı iddiasıyla ortaya çıkmasına zemin hazırlamıştır. O, bu iddiasından önce ise Sünni çizgiyle uyumlu müceddidlik söylemiyle tanınmaya başlanmıştır. Ancak sonrasında, beklenen Mehdî ve Mesihin kendi şahsiyetinde birleştiği görüşünü benimsemiştir. Tek kurtarıcı anlayışını ortaya koyarken Hz. Îsâ'nın nüzul etmeyeceğini, onun vefat ettiğini savunmakta ve bu görüşünü farklı yöntemlerle ispat etmeye çalışmaktadır. Böylelikle İslam düşüncesinde yer alan iki kurtarıcı anlayışını tek kurtarıcı düşüncesine indirgeyerek Mehdîlik iddiasında bulunmaktadır. Mehdîlik iddiasına meşruiyet kazandırmak isterken ayetleri görüşlerine uygun bir şekilde yorumlamış ve hadis rivayetlerini tevil ederek kendisiyle bağdaştırmıştır. Ancak Mehdîlik düşüncesi ile ilgili ayet bulunmamakta ve konuyla ilgili hadis rivayetleri ise ahad haber kategorisinde değerlendirilmektedir. Dolayısıyla Mehdîlik düşüncesi inanç esası olma şartlarını taşımamaktadır. Bu sebepten onun Mehdîlik iddiasının İslam inancı bakımından herhangi bir kesinliği bulunmaz.

---

58 Mirza Ghulam Ahmad, *Malfuzat* (UK Farnham: Islam International Publications, 2021), 3/245; a.mlf, *İsa Mesih Hindistan'da*, 15-16; a.mlf*, So Said the Promised Messiah,* translated by. Naseem Saifi (Pakistan: Vakalat-i Tasnif Tahrik-i Jadid, ty.), 166; a.mlf, The Truth Unveiled, 22.

59 Ayrıntılı bilgi için bk: Mirza Beşiruddin, *Ahmediyet'e* Davet, 130-134.

60 Mirza Beşiruddin, *Ahmediyet'e Davet,* 163-165.

2. Bürûzî ve Zıllî Nebîlik: Mehdîlikten Peygamberliğe Yükseliş

Başlangıçta müceddid olduğunu açıklayan Gulâm Ahmed, Mehdîlik iddiasından sonra da peygamber olduğunu ileri sürmüştür. Bu iddiasını oluştururken öne çıkardığı kavramlardan biri muhaddesliktir.[61] Onun muhaddeslik anlayışı nübüvvet iddiasında bulunana kadar Sünnî İslam geleneğindeki anlayışla paralellik arz ederken, peygamberlik söylemiyle beraber İslam düşüncesindeki mahiyetinden farklılaşmıştır.[62]

Gulâm Ahmed, erken yaşta rüyalar görmeye başladığını, Allah tarafından buyruklarını iletmek için seçildiğini ve emrolduğunu, Allah'ın ona bereket indirdiğini iddia etmektedir. İddiasına göre nazil olan vahiylerden birinde Allah'ın onu bereketlendireceğinden, bu bereketi kralların dahi arayacağından bahsedilmektedir. Yine başka bir vahiyde Allah'ın onun şanını yücelteceği Gulâm Ahmed'e bildirilmiştir.[63] Gulâm Ahmed, 1864 veya 1865 yılları arasında Hz. Muhammed'i gördüğünü ve ilahi bilgiyle karşılaştığını da dile getirir.[64] O, uyanık haldeyken Hz. Peygamberle birlikte Hz. Ali, Hz. Fatıma, Hz. Hüseyin ve Hz. Hasan'ı gördüğünü de iddia etmektedir.[65] Gulâm Ahmed, 1876 yılında Lahor'dayken babasının ölüm zamanın yaklaştığını rüyasında gördüğünü, bunun üzerine Lahor'dan Kadiyan'a gittiğini ve ertesi gün dinlenirken babasının öleceğinin Arapça olarak ona vahyedildiğini de ileri sürmektedir.[66]

Art arda gelen vahiyler sonucunda İslam için seçildiğinin farkına varan Gulâm Ahmed, 1888 yılında vahiy aldığını, biat alması ve bir cemaat oluşturması için Allah'ın kendisine emir verdiğini öne sürmüş, 1890 yılında ise bu durumu ilan etmiş ve insanları biat etmeye çağırmıştır.[67] 1900 yılında yaptığı bayram hutbesinin vahiy kaynaklı olduğunu söylemesi üzerine taraftarları onun için nebî ve resul sıfa-

---

61 Bu kavram kendilerine Allah tarafından haber ilhamla bildirilen kişiler için kullanılmaktadır. Hadis edebiyatında konuyla ilgili iki rivayette bahsedilen kişi Hz. Ömer'dir. Fığlalı, *Kadiyanîlik*, 163-164.

62 Küçüköner, *Mirza Gulam Ahmed ve Ahmedî Algılardaki Farklılaşması*, 261-262.

63 Şems, *Beklenen Mehdî ve Mesih Hakkında Bir İnceleme,* 104.

64 Dard, *The Life of Ahmad,* 89.

65 Mirza Ghulam Ahmad, *The Essence of Islam,* 4/25-26.

66 Mirza Ghulam Ahmad, *Tadhkirah*, 30-31; Dard, *The Life of Ahmad,* 65.

67 Şems, *Beklenen Mehdî ve Mesih Hakkında Bir İnceleme*, 114-115; Ali, *Kadiyani Geleneğinin İki Temel Akımı,* 30; Mevdûdî, *Kâdiyânîlik Nedir?,* 43-45.

tını kullanmaya başlamış ve o da atfedilen bu sıfatları reddetmemiştir.[68] Gulâm Ahmed, 1904 yılında ise farklı bir iddiada daha bulunarak Hinduların beklediği kurtarıcı Vişnu'nun avatarı olduğunu dile getirir. Allah, ona tekrardan vahyetmiş ve Krişna olduğunu bildirmiştir. O, böylelikle Müslümanlar, Hıristiyanlar ve Hinduların ümmetlerinin yenilenmesi için görevlendirildiğini açıklamaktadır. Dolayısıyla onun bu iddiası üzerinden bulunduğu toplumda birliktelik sağlamayı hedeflediği de söylenebilir.[69]

Peygamberlik iddiası bulunan Gulâm Ahmed'in nübüvvet anlayışı incelendiğinde o, nebî kelimesinin sözlükte Allah'tan bilgi alıp gaybten haber veren kişi için kullanıldığını, bu sebepten gaybı bildiren kişiye nebî denilmesi gerektiğini dile getirir. Ona göre nebînin resul olması da gereklidir. Nebî, resul değilse ona açık olan gaybi haberler bildirilmez. Bu görüşünü Cin sûresinin 27-28.[70] ayetine[71] dayandırmaktadır. Bu manada peygamberden sonra nebî kavramı reddedildiğinde ümmetin ilahi mükâlemelerden mahrum olacağı şeklinde inanç ortaya çıkacaktır. Zira kime Allah tarafından haberler zuhur edilirse ona nebî denilmelidir. Fakat Hz. Muhammed'den sonra şeriat getirecek kişi olmayacaktır. Nebî yeni bir şeriat getirmediği için Hz. Muhammed'in ümmetinden nebî gelebilir.[72] Hz. Muhammed'den sonra nebînin gelmesiyle onun şerefi de yüceltilmektedir.[73] Gulâm Ahmed bu doğrultuda şari olmayan resul olduğunu belirtir.[74] O, Allah'tan gaybi haber alan kişiye nebî denilmezse ne şekilde adlandırılacağını da sorgular. Tahdisin anlamında gaybı, zahir ve aşikâr etmek olmadığından bu kişiye muhaddes denilemez. Zira nübüvvetin manası gaybi meselelerin meydana çıkmasıdır. Gulâm Ahmed, kendisinin gayb ile ilgili yüz elliye yakın haber aldığını da bildirmektedir. [75]

İslam düşüncesinde nebî, melek aracılığıyla vahyedilen veya kalbine ilham olunan veyahut da salih rüya ile vahiy tenbih olunan kişidir. Resul ise Allah tarafından kitap indirilen ve özellikle Cebrail'in

---

68 Fığlalı, "Kādiyânîlik", 24/138; Bulut, *İslam Mezhepler Tarihi*, 550-552;

69 Mirza Ghulam Ahmad, *The Essence of Islam,* 4/84-85; Fığlalı, "Kādiyânîlik", 24/138; Bulut, *İslam Mezhepler Tarihi*, 552-553; Ali, *Kadiyani Geleneğinin İki Temel Akımı,* 38.

70 Eserde 27. ve 28 ayet olduğu belirtilmiştir.

71 Cin 72/26-27:
"*Gaybı O bilir, gizlisini kimseye açmaz; Ancak elçi olarak seçtiği başka*"

72 Mirza Gulâm Ahmed, *Bir Hatanın İzalesi,* çev. Raşit Paktürk (yy.: Ahmad Yayınları 2022), 19;21; Şems, Muhammed Celal, *Müjde*, 17;

73 Mirza Beşiruddin, *Ahmediyet'e Davet*, 53.

74 Mirza Ghulam Ahmad, Barahin-e-Ahmadiyya, 5/483.

75 Mirza Gulâm Ahmed, *Bir Hatanın İzalesi,* 21.

vahiy getirdiği kimsedir.[76] İmam Mâtürîdî (ö. 333/944) resulü, risaleti tebliğ etmek üzere vazifelendirilen ve her hâlükârda bununla görevlendirilmiş kişi olarak tanımlarken nebîyi soru sorulduğunda ve bilgi istenildiğinde insanlara birtakım hususları bildiren kişi olarak tanımlamaktadır.[77] Bununla birlikte nebî ve resul kavramları arasında fark olup olmadığı da tartışılmıştır. Kur'an'daki bazı ayetler[78] doğrultusunda nebî ve resul kavramları arasında farklılık bulunduğunu belirtenler, nebîliğin peygamberliğin ilk aşaması olduğunu; onun üstünün ise resullük olduğunu dile getirmişlerdir.[79] Resul ve nebî arasında fark olduğunu kabul edenler arasında İmam Mâtürîdî, Ebü'l-Muîn en-Nesefî (ö. 508/1115), İbn Fûrek (ö. 406/1015), Abdülkahir Bağdâdî (ö. 429/1037-38), Pezdevî (ö. 493/1100) ve Cürcânî (ö. 816/1413) gibi isimler bulunmaktadır.[80] Bu iki kavram arasında herhangi bir farkın olmadığını belirten âlimlerden Kâdî Abdülcebbâr (ö. 415/1025) ıstılahı olarak nebî ve resul kavramları arasında fark bulunmadığını, bu iki kavramın manada birleştiklerini açıklamaktadır.[81] İki kavramın aynı manada olduğunu dile getirenler arasında Mâverdî (ö. 450/1058), Cüveynî (ö. 478/1085), Îcî (ö. 756/1355) de yer alır.[82] Özetle İslam kelâmında peygamberler iki farklı şekilde sınıflandırılsa da bu durum nübüvvetin devam edeceği şeklinde anlaşılacak bir husus değildir. Zira bu ayrım yeni bir şeriat getirip getirmeme sebebiyledir. Gulâm Ahmed ise nübüvvetin devam ettiğine dair düşünceleri doğrultusunda nebî ve resul kavramlarına dair açıklamalarda bulunmakta ve nebîyi şeriat getirmeyen peygamber olarak tanımlamaktadır. Böylelikle nebîlik iddiasına uygun bir altyapı hazırladığı söylenebilir. Onun bu yaklaşımı İslam düşüncesindeki nübüvvet anlayışıyla bağdaşmamaktadır. Zira peygamberlik kurumu Hz. Muhammed'le sonlanmış olup nebîlik veyahut da resullük göreviyle kimse vazifelendirilmeyecektir.

---

76 Alî b. Muhammed b. Alî es-Seyyid eş-Şerîf el-Cürcânî, *Mu'cemu't-Ta'rifât*, thk. Muhammed Sıddık el-Minşavî (Kahire: Dâru'l-Fazile, 2004), 201.

77 Ebû Mansûr el-Mâturîdî, *Tevîlâtü'l-Ḳur'ân*, thk. Bekir Topaloğlu-Ahmet Vanlıoğlu (Darü'l-Mizan, İstanbul 2005), 6/79-80

78 A'raf 7/157; Hacc 22/52.

79 Hüseyin Atay, *İslam'ın İnanç Esasları* (Ankara: Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları, 1992), 189.

80 Recep Önal, "Kur'an'daki Nebî-Resûl Kavramlarına Teolojik Yaklaşım", *Kelam Araştırmaları,* 11(2013), 347.

81 Kâdî Abdülcebbâr, *Şerḥu'l-Uṣûli'l-ḫamse*, çev. İlyas Çelebi (İstanbul: Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı Yayınları, 2013), 2/429.

82 Önal, "Kur'an'daki Nebî-Resûl Kavramlarına Teolojik Yaklaşım", 345-346.

Gulâm Ahmed'in vahye mazhar olduğunu iddia etmesinin kaynağında nebîlikle nübüvvet makamının devam ettiğine dair düşüncesi yer alır. Ona göre Allah katında mükemmel bilgiye, vahiyden başka herhangi bir yolla ulaşılmaz.[83] O, bu konuyla ilgili Kur'an'daki bir duayı[84] örnek göstermektedir. Duada bahsi geçen nimetler, Allah'tan doğrudan alınan ilham ve vahiy gibi semavi nimetlerdir. O, açıklandığı halde nimetlerin neden alınmak istenmediğini sorgulamaktadır.[85] Gulâm Ahmed, ""Rabbimiz Allah'tır" deyip de dosdoğru çizgide yaşayanlar, işte onların üzerine melekler şu müjdeyle inerler" [86] ayetini, korku ve kederli zamanlarda salih kullara, Allah'tan vahiy ve ilham geldiği, aynı zamanda Allah'ın o kullarını teselli etmek için melekler indirdiği şeklinde aşırı tevil yaparak düşüncelerini ispat etmek için kullanır. Yine Yûnus sûresinin 66. ayeti[87] doğrultusunda Allah'ı sevenlerin hem ahirette hem de dünyada vahiy ile müjdelendiğini açıklamaktadır.[88] Ancak söz konusu açıklamasında ayetin başını referans gösterir.

Gulâm Ahmed vahyin devamlılığına ayetleri referans gösterdiği gibi peygambere isnad edilen "*İbrahim yaşasaydı nebî olacaktı*"[89] şeklindeki hadis rivayetini de kaynak olarak göstermektedir. Bu rivayete

---

83 Mirza Gulâm Ahmed, *İslamiyet'in Öğrettiği Esaslar*, çev. Şinasi Siber (Türkiye: Islam International Publications, 2010), 165.

84 Fatiha 1/6-7:

"Bizi dosdoğru yola ilet; Nimetine erdirdiklerinin yoluna; gazaba uğramışların yoluna da, dalâlete sapmışların yoluna da değil!"

85 Mirza Gulâm Ahmed, *Ta'lîm,* çev. Muhammed Celal Şems, (Pdf: Islam International Publications, yy.), 22; Mirza Gulâm Ahmed, *İslamiyet'in Öğrettiği Esaslar*, 167.

86 Fussilet 41/30-32:

"Rabbimiz Allah'tır" deyip de dosdoğru çizgide yaşayanlar, işte onların üzerine melekler şu müjdeyle inerler: "Korkmayın, kederlenmeyin, size vaad olunan cennetle sevinin!" Biz, dünya hayatında da âhirette de sizin dostunuzuz. Orada, çok bağışlayıcı, çok merhametli olan Allah'tan bir ikram olarak sizin için canınızın çektiği her şey bulunacak, yine orada umduğunuz her şeyi elde edeceksiniz."

87 Yûnus 10/66:

Bilesiniz ki göklerde ve yerde olanlar Allah'ındır. Allah'ı bırakıp da O'na ortak koştukları sözde tanrılara tapanlar neyin peşinden gidiyorlar? Onlar yalnızca kuruntularının peşinden gidiyorlar ve sadece yalan söylüyorlar.

88 Mirza Gulâm Ahmed, *İslamiyet'in Öğrettiği Esaslar*, 166, 167.

89 Ebû Abdullah Muhammed b. Yezîd İbn Mâce, *es-Sünen*, thk. Şuʿayb el-Arnaût vd. (Beyrut: Dâru'r-Risâleti'l-Âlemiyye, 2009), "*Cenaiz"*, 27 (No. 1511).

göre nübüvvetin devam etmesi gerektiğini savunmaktadır.[90] O, hayatını da nübüvvetin devamlılığına binaen örnek gösterek hayatının neredeyse her döneminde vahiyle kontrol altına alındığını, sohbetlerin içeriğine kadar vahiy aldığını ve vahiyle yönlendirildiğini ileri sürmektedir.[91] Zira ona göre vahiy kapısı açıktır, her kapı kapanır ancak Rûhulkudüs'ün indiği kapı kapanmaz. Vahyin ileride gelmeyeceğini, geçmişte kaldığını düşünmemek gerekir.[92] Allah, geçmişte insanlarla konuştuğu gibi bugün de konuşmaya devam etmektedir. O kendi ifadesiyle seçkin kulların vahiy pınarlarından kana kana içtiğini; risalet ve nübüvvet, Hz. Muhammed'in şahsında kemale erse de kutsal vahiy pınarına yaklaşıp içmenin yasaklanmadığını[93] savunmaktadır.

Gulâm Ahmed, Hz. Muhammed'in son peygamber ve herkesten üstün kılındığını kabul etmektedir. Ona göre Hz. Muhammed'le tüm peygamberlikler ve risaletler kemale ulaşmıştır. Ondan sonra bürûzî olarak Muhammediyet çarşafı ve elbisesi giydirilen şahıstan başka peygamber yoktur.[94] Hz. Muhammed'in kemalatı kudsiyetine hiçbir peygamberin eşit olmayacağını da dile getiren Gulâm Ahmed'e göre insanlar ve hatta melekler Hz. Muhammed'e eşit değillerdir. Onun anlama gücü ve zekâsı herkesten daha fazladır.[95] Gulâm Ahmed, doğrudan peygamberliğin Hz. Muhammed ile sonlandığını açıklasa da onun lütfuyla alınan vahyin devam edeceğini belirtir. Ancak vahyin devamlılığı için Hz. Muhammed'e itaat edilmelidir.[96] Ona göre hâtemü'n-nebîyyîn mefhumu içinde kişi, kendisini peygamberin ismini alacak kadar yok etmişse; bu kişinin nebî olarak vasıflanması peygamberin mührünü kırmamaktadır. Zira nebî ismini alan kişi Hz. Muhammed'in zillî/gölgesidir.[97]

Gulâm Ahmed peygamberlik iddiasını zıllî nebîlik ve bürûz gibi kavramlarla desteklemektedir. Zıll kelimesi sözlükte gölge anlamına

---

90 M. M. Ahmad Sahibzada, *Exalted Status Of The Holy Prophet As The Khatamun Nabiyeen* (yy. Islam International Publications, ty.), 17.

91 Mirza Ghulam Ahmad, *Tadhkirah*, 511, 512, 617, 615.

92 Mirza Gulâm Ahmed, *Ta'lîm,* s.21; a.mlf., *Nuh'un Gemisi,* 38; a.mlf., *Bir Hatanın İzalesi,* 17.

93 Mirza Gulâm Ahmed, *Ta'lîm,* 22.

94 Mirza Tahir Ahmed, *Hatemennebîyyin Ayeti ve Hz. Resulüllah'ın (s.a.v.) Yüce Şanı*, çev. M. C. Şems (yy. : Islam International Publications, 1996), 8; Mirza Gulâm Ahmed, *Nuh'un Gemisi,* 27; a.mlf., *Ta'lîm,* 11.

95 Mirza Tahir Ahmed, *Hatemennebîyyin Ayeti,* 8.

96 Mirza Ghulam Ahmad, *The Essence of Islam*, 1/254-255.

97 Mirza Gulâm Ahmed, *Bir Hatanın İzalesi,* 20.

gelmekte olup zıllî nebî kavramı ise bir nebînin nebîliğini, onun şahsiyeti aynasında yansıtan kişi manasındadır.[98] Zıll, kendi aslından ayrı olmamaktadır. Gulâm Ahmed zıll olarak Hz. Muhammed olduğunu ve bundan dolayı Hâtemü'n-Nebîyyîn mührünün kırılmadığını dile getirmektedir.[99] Nitekim peygamberlik zıll/gölge yoluyla kıyamete kadar devam edecektir.[100] Nübüvvetin devam ettiğini ispatlamaya çalışırken kullandığı bir diğer kavram ise bürûzdur. Bu kavram bir kişide başka bir nebînin, peygamberliğinin belirmesi anlamına gelmektedir.[101] Bu kavramla zıllî nebîlik iddiası daha açık bir mefhumu betimlemektedir. Zira Gulâm Ahmed'in deyimiyle zıll/gölge ilk aşama bürûz ise ikinci aşama olarak kabul edilmektedir.[102] Hâtemü'n-nebîyyîn kelimesi peygamberin nübüvvetine basılan ilahi mühürdür ve bu mührün kırılması mümkün değildir. Ancak Hz. Muhammed binlerce kez bürûzî olarak dünyaya gelir, renk ve kemalleriyle nübüvvetini gösterir. Yine Gulâm Ahmed, daha ziyade Ġulâtü'ş-Şî'a'da var olan tecelli kavramına paralel bir şekilde, peygamberlerin; bürûz olanı ayrı bir vücut olarak görmediklerini açıklar. Bu anlayışla bürûzlar, peygamberlerin izi ve sûreti olmaktadır. Dolayısıyla bürûzî renkteki nübüvvetle Hâtemü'n-Nebîyyîn durumu zedelenmez ve mühür kırılmaz. Gulâm Ahmed'in nebî ve resul olması da bu şekilde bürûzî manadadır. Onun nefsi ortada olmadığı için adı Muhammed ve Ahmed'dir. Bu isimler ona Allah tarafından verilmiştir. Nübüvvet böylelikle kimseye geçmemiş olup Hz. Muhammed'de kalmıştır.[103] Gulâm Ahmed'in üzerine inen feyzler ise ona direk olarak verilmemiştir. Gökte ismi Hz. Muhammed olan pak bir vücud bulunmaktadır. Onun ruhani feyzi Gulâm Ahmed'i desteklemektedir. O, zıllî/gölge olarak sevgi aynası aracılığıyla onun ismiyle şereflendirilmiştir.[104] Böylelikle kendisini Hz. Muhammed'in zıllî/gölgesi olarak tanımlamakta ve nübüvvetinin Hz. Muhammed'in son peygamber olması inancına aykırı olmadığını düşünmektedir. Yine aldığını iddia ettiği vahiyde Allah'ın kendisi için nebî, resul ve mürsel nebî kelimelerini kullandığını, bir vahiyde ise Muhammed ve resul olarak isimlendirildiğini açıklar.[105] Bu bağlamda peygamberin adıyla isimlendi-

---

98 Fığlalı, *Kadiyanîlik,* 165.

99 Mirza Gulâm Ahmed, *Bir Hatanın İzalesi,* 25.

100 Mirza Ghulam Ahmad, *The Essence of Islam,* 3/129-130.

101 Fığlalı, *Kadiyanîlik,* 166.

102 Ayrıntılı bilgi için bk: Küçüköner, *Mirza Gulam Ahmed ve Ahmedî Algılardaki Farklılaşması*, 316-317.

103 Mirza Gulâm Ahmed, *Bir Hatanın İzalesi,* 24, 27, 29, 32.

104 Mirza Gulâm Ahmed, *Bir Hatanın İzalesi,* 23.

105 Mirza Gulâm Ahmed, *Bir Hatanın İzalesi,* 15-16, 18.

rildiğini iddia ederek nübüvvetiyle peygamberin risaleti arasında bağlantı kurduğu, nübüvvetini birtakım isim ve sıfatlarla ispat etmeye çalıştığı anlaşılmaktadır.

Gulâm Ahmed, nebîlik iddiasında peygambere isnad edilen bir rivayeti de delil olarak göstermektedir. Mezkûr rivayette Hz. Muhammed, ismiyle benzer isme sahip ve soyundan bir kişinin kendi bürûzu olduğunu belirtmektedir. Hz. Muhammed'in bürûzu olduğu gibi bazı peygamberlerin de bürûzları vardır. Zira Yûşa' da Hz. Mûsâ'nın bürûzudür. Bürûz olmak için bürûzi insanın sahibi, bürûzun erkek evladı veya torunu olması gerekmemektedir. Ruhani ilişki bakımından bürûza mazhar olan kişinin, sahib-i bürûz kimseden çıkmış olması ve ezelden beri aralarında çekim gücünün ve ilişkinin olması şarttır.[106] Dolayısıyla Gulâm Ahmed'in gelecek olan kişinin hâtemü'n-nebîyyîn inancını bozmadan nebî olduğunu zıllî nebîlik ve bürûz kavramlarıyla açıkladığı, kendisinin nübüvvet iddiasını bu şekilde meşrulaştırmaya çalıştığı görülmektedir.

Gulâm Ahmed, peygamberlerin vâris bırakmadan vefat ettiklerini düşünmenin yanlış olduğunu belirtir. Her asırda ihtiyaçlar doğrultusunda onun vârisleri gelmiştir.[107] Ona göre maddiyata önem veren kişiler, vadedilen şahsın Hz. Fâtıma'nın elinden olacağına dair ifadeyi, o kişinin Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin'in soyundan olacağı şeklinde açıklamaktadır. Ancak gelecek olan şahıs, peygamberin vârisi, isminin vârisi, ahlakının vârisi gibi Hz. Muhammed'i kendi zatında sergileyecektir. O kişinin her şeyi, efendisinden olacaktır. Peygamberde fena olarak, onun çehresini gösterecektir. Sonuç olarak gelecek olan kişi, zıllî manada peygamberin ismini, ahlakını ve ilmini aldığı gibi nebî vasfını da alacaktır.[108] Yaşadığı asırda gelen vâris ise kendisidir ve çağın ıslahı için gönderilmiştir.[109]

Gulâm Ahmed'in nübüvvet hakkındaki düşünceleri Hz. Muhammed'in son peygamber olduğunu açıkça belirten Ahzâb sûresinin 40. ayetine ters düşmekle beraber hatm-i nübüvvet inancına aykırıdır. Gulâm Ahmed'den sonra söz konusu ayet ve hatm-i nübüvvet anlayışı Kādiyânîlik'in Lahor ve Kādiyân kollarınca farklı değerlendirilmektedir. Lahor grubu onun nübüvvetini onaylamamaktadır. Bu grubun önderi Mevlânâ Muhammed Ali (1874-1951) de beklenen

---

106 Mirza Gulâm Ahmed, *Bir Hatanın İzalesi,* 21, 26, 27.

107 Mirza Gulâm Ahmed, *Duanın Bereketleri*, çev. Muhammed Celal Şems (İstanbul: Islam International Publications, 2012), 47.

108 Mirza Gulâm Ahmed, *Bir Hatanın İzalesi,* 27.

109 Mirza Gulâm Ahmed, *Duanın Bereketleri*, 47.

kurtarıcı Mehdî olduğunu onaylamakta[110] ancak onu peygamber olarak kabul etmemektedir. Nitekim bahsi geçen ayetteki hâtem kelimesinin "mühür" ve "son" anlamına geldiğini dile getirir. Ona göre Kur'an'da hem peygamberliğin sona erdiğini hem de Hz. Muhammed'le bu kurumun kemale erdiğini belirtmek için bu anlamları taşıyan hâtem kelimesi kullanılmıştır.[111] O, Hz. Muhammed'le nübüvvetin sona erdiğini ayetlere ve hadis rivayetlerine dayanarak ispat etmeye de çalışmaktadır.[112] Ancak bununla birlikte peygamberlik armağanı adı verilen bir durumdan bahseder ve bunun ancak Hz. Muhammed'in ümmetinden salih olanlara verileceğini açıklar. Bu konuda ayet ve delillerden kaynak göstermekte olup peygamberliğin mübeşşirat olarak adlandırılan bölümünün gerçek müminlere bahşedileceğini iddia etmektedir.[113] Lahor kolunun aksine Kâdiyân grubu, Hz. Muhammed'den sonra Gulâm Ahmed'i onun nübüvvet halkasını devam ettirecek nebî olarak kabul etmektedir. Ancak bu nebînin Hz. Muhammed'in ümmetinden olması, ona itaat etmesi ve onun getirdiği şeriatı değiştirmemesi gereklidir. Bu durumda Hz. Muhammed'in hâtemü'l-enbiyâ olması devam edecektir. Zira Hz. Muhammed'den sonra gelecek olan peygamber, ondan aldığı nura dayanarak önceki peygamberi hükümsüz bırakmamaktadır.[114] Mirza Beşîrüddin Mahmud Ahmed (1889-1965) bu doğrultuda ayetteki hâtem kelimesinin kesra ile değil fetha ile kullanıldığının unutulmaması gerektiğini dile getirmektedir. Zira bu kelime son anlamında olmayıp mühür manasındadır. Dolayısıyla bu ayetle Hz. Muhammed'in peygamberlerin mührü olduğu anlamı ortaya çıkmaktadır. [115] Mirza Beşir Ahmed (1893-1963) ise Kur'an'da peygamberliğin şeriat getiren peygamber, şeriat getirmeyen ve herhangi bir yasa taşımayan peygamber ve son olarak da yansıma peygamber (reflex-prophethood) olmak üzere üçe ayrıldığını iddia etmektedir. Üçüncü kategorideki peygamberliğe; eski peygambere biat ederek, ondan feyz alarak kendinde onu kaybederek ulaşılmaktadır. Kanun koyucu vasfı bulunmayan yeni peygamber, son peygamberin mührünü de ihlal etmemektedir. Zira ona göre güneşin egemenliği ayın ortaya çıkmasıyla sona ermez.

---

110 Hadiye Ünsal, *Tefsirde Heterodoksi ve Kâdiyânîlik ve Kur'an* (Ankara: Ankara Okulu Yayınları, 2022), 201-209.

111 Maulana Muhammad Ali, *The Split in the Ahmadiyya Movement* (U.S.A: Ahmadiyya Anjuman Isha'at Islam Lahore Inc, 1994), 53-54.

112 Maulana Muhammad Ali, *The Split in the Ahmadiyya Movement*, 51-60.

113 Maulana Muhammad Ali, *The Split in the Ahmadiyya Movement*, 61- 62.

114 Mirza Beşiruddin, Ahmediyet'e Davet, 51, 52-53; Mirza Tahir Ahmed, *Hatemennebîyyin Ayeti,* 45.

115 Mirza Beşiruddin, Ahmediyet'e Davet, 57.

Gulâm Ahmed'in nübüvveti de üçüncü kategoride değerlendirilmektedir. Bununla birlikte ilk iki peygamberlik kategorisinde nübüvvet kapısı kapanmıştır.[116] Kādiyânîlik'in bu kabulü neticesinde Türkçe'ye çevrilen mealinde Ahzâb sûresinin 40. ayetindeki hâtemü'n-nebiyyîn terkibi peygamberlik mührü olarak değerlendirilmektedir[117] Yine Kādiyânîlerin Arnavutça Kur'an mealinde mezkur ayetteki hâtemü'n-nebiyyîn ifadesinin Hz. Muhammed'in son peygamber olduğu anlamına gelmediği açıklanmakta ve ondan sonra şeriat getirmeden, onun ümmetinden peygamberlerin görevlendirileceği anlatılmaktadır.[118] Bu durumda Kādiyân kolunun söz konusu ayete dair değerlendirmelerinde Gulâm Ahmed'in nebîlik iddiasına aykırı herhangi bir husus görmedikleri anlaşılmaktadır. Bu doğrultuda onun nebîliğini onayladıkları ve geleneksel nübüvvet anlayışını farklı şekilde değerlendirdikleri görülmektedir.

Kādiyânîlik'in farklı şekilde yorumladığı Hz. Muhammed'in son peygamber olduğu anlamına gelen hatm-i nübüvvet inancı, Ehl-i Sünnet âlimleri başta olmak üzere Mu'tezile, Hâricî ve mutedil Şiî âlimler tarafından da kabul edilmektedir.[119] Zira bu konunun zarurat-ı diniyye arasında bulunduğu hususunda ittifak vardır.[120] Ehl-i Sünnet âlimlerinden İmam Mâtürîdî'ye göre Hz. Muhammed'le nübüvvet tamamlanmıştır. Allah'ın onun son peygamber olduğunu bildirmesi de Bâtıniyye'nin son peygamberden sonra başka peygamber olacağı iddiasıyla ortaya çıkacağına dair bilgisi sebebiyledir. Çünkü Bâtıniyye, Kāimüzzamânı peygamber olarak görmektedir. Allah, hatm-i nübüvvet ayetiyle peygamberlik iddiasında bulunan kişiden delil istenmeyeceğini zira onun sadece yalanlanması gerektiğini bu ayetle belirtmektedir.[121] Bağdâdî (ö. 429/1037-38)'ye göre de Hz. Muhammed'in peygamberliğini kabul edenler, onun son resul ve nebî olduğunu kabul etmiş ve onun neshini menetmiştir. Yezîd b.

---

[116] Mirza Bashir Ahmad, *Truth About Khatm-e-Nabuwat*, translated by. Nafisur Rahman A. G. Soofi, (Jullundur: Jal Hind Printing Press, 1967), 11, 12-13.

[117] *Kur'an-ı Kerim ve Türkçe Meali (The Holy Quran),* çev. Muhammed Celal Şems, (yy.: Islam International Publications Limited, 2011), el- Ahzâb 33/40.

[118] Abdylkader Durguti, "Arnavutça Kur'an Meali Bağlamında Kādiyânîliğin Mesihlik/Mehdilik Anlayışı", Tasavvur/Tekirdağ İlahiyat Dergisi, 9/1 (Haziran 2023), 828-829.

[119] Metin Yurdagür, "Hatm-i Nübüvvet", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 1997), 16/478.

[120] Metin Yurdagür, "İslam Düşünce Tarihinde Hatm-i Nübüvvet Meselesi", *Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 13-14-15 (1997), 307.

[121] Mâtürîdî, *Te'vîlâtü'l-Ḳur'ân,* 11/360-361.

Uneyse'nin[122] Hz. Muhammed'den sonra Acem'den yeni bir peygamber geleceğine dair söylemine[123] karşın Bağdâdî, bu kişilere Kur'an'ın delil yönünün sorulmasını önerir. O, bu kişilerin Kur'an'ı inkâr ediyorlarsa Hz. Muhammed'i de inkâr ettiklerini ve onun dininin sonsuz olmadığı konusunda düşüncelerini belirtmiş olduklarını açıklar. Ancak Kur'an'ı kabul ediyorlarsa Hz. Muhammed'in son peygamber olduğunu onaylamaktadırlar. Bağdadî, bu konudaki "*Benden sonra nebî yoktur*"[124] hadis rivayetinin de mütevatir olduğunu dile getirir. Kur'an ve sünnetin delil olmasını inkâr edenlerin ise kâfir olduğunu belirtmektedir.[125] Ebü'l-Muîn en-Nesefî, Ehl-i Sünnet tarafından Hz. Muhammed'den sonra peygamber gelmeyeceğine inanıldığını açıklamakta ve bu konuda Ahzâb sûresinin 40. ayetini delil göstermektedir. Yine o da Bağdadî'nin belirttiği hadis rivayetini kaynak göstererek, peygamberden sonra nübüvvetin devam edeceğini söyleyenlerin küfre girdiğini; zira o kişilerin söz konusu ayeti inkâr ettiklerini dile getirir.[126] Gazâlî (ö. 505/1111)'ye göre de Hz. Muhammed'den sonra vahyin gelmeyeceğinden ve bu kapı kapandığından ona Hâtemü'l-enbiyâ denilmektedir.[127] Ebû'l Berekat en-Nesefî (ö. 710/1310) peygamberlerin en faziletlisi olan Hz. Muhammed'in son peygamber olduğunu dile getirir. O da Bağdadî ve Ebü'l-Muîn en-Nesefî'nin değindiği hadis rivayetini belirterek nübüvvetin sonlandığını anlatmaktadır.[128] İbn Kesir (ö. 774/1373) de Ahzâb sûresinin 40. ayetinin tefsirinde

---

122 Yezid b. Uneyse, Hâricîlerin İbâdıyye grubundan Yezîdiyye diye isimlendirilen fırkanın imamıdır. Ayrıntılı bilgi için bk: Ebü'l-Hasan el-Eş'arî, *Makâlâtü'l-İslâmiyyîn*, çev. Ömer Aydın, (İstanbul: Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı Yayınları, 2019), 163-165.

123 Bu iddianın Hâricî bakış açısıyla uyumlu olmaması dikkat çekicidir. Zira İzmirli, Yezid b. Uneyse'nin İbâzî iken itikadî hususlara eklemeler yaptığını, tüm İbâziyye kollarının Yezîdiyye'den beri olduğunu açıklanmaktadır. O, Yezîdiyye fırkasının İbâziyye'nin gulüvü olduğunu da dile getirmektedir. Ayrıntılı bilgi için bk: Yusuf Gökalp vd., "Hâricî Fırkalar ve İzmirli İsmail Hakkı'nın "Fırak-ı Mevcûde-i İslâmiyyeden: İbâdiyye Fırkası" Başlıklı Makalesi", *Tarr: Turkish Academic Research Review*, 5 (4) (2020), 582.

124 Ebû Abdullah Muhammed b. İsmâil Buhârî, *Ṣaḥîḥ-i Buḫârî,* thk. Mustafa Dîb el-Buğâ (Beyrut: Dâru İbn Kesîr-Yemâme, 1993), "Enbiyâ", 49 (No. 3268).

125 Ebû Mansûr Abdülkāhir b. Tâhir et-Temîmî el-Bağdâdî, *Uṣûlü'd-dîn* (İstanbul: Matbaatu'd-Devle, 1928), 162-163.

126 Ebü'l-Muîn Meymûn b. Muhammed en-Nesefî, *Baḥrü'l-kelâm,* thk. Muhammed Seyyid el-Bersecî (Amman: Dâru'l-Feth 2014), 235.

127 Gazzâlî Ebû Hâmid, *Tevhid ve Ledün Risalesi*, çev. Serkan Özburun vd. (İstanbul: Furkan Yayınları 2002), 93.

128 Ebü'l-Berekât en-Nesefî, *İslâm İnancının Ana Umdeleri* (İstanbul: Endülüs Yayınları, 2019), 80.

peygamberden sonra hiçbir peygamberin nübüvvetle görevlendirilmeyeceği anlatmaktadır. Ayette nebî kelimesinin bulunması resulün için de bu sonucun ortaya çıkmayacağı anlamına gelmemektedir. Zira risalet makamı nübüvvete göre daha hususidir. Allah, Hz. Muhammed'i son kılarak hanif dinini kemale erdirmektedir. Yine bu ayetle birlikte Hz. Muhammed'den sonra peygamberlik iddiasıyla gelen herkesin yalancı olduğu bilinmektedir.[129] Bu durumda klasik İslam düşüncesinde Hz. Muhammed'in son peygamber olduğu ve ondan sonra kimsenin peygamberlikle görevlendirilmeyeceği hususunda ittifak olduğu anlaşılmaktadır. Zikredilen isimlerin açıklamaları bağlamında Gulâm Ahmed'in vahyin devam ettiğine dair iddiasının İslam dini esaslarıyla tamamen zıt olduğunu söylemek mümkündür.

XX. yy. gelindiğinde aynı sosyo-kültürel coğrafyada Muhammed İkbal, *Islam and Ahmadism* adlı eserinde Hz. Muhammed'in inancının, Allah'ın tek ve kendisinin son peygamber olduğuna dayandığını dile getirir.[130] O, Hz. Muhammed'den sonra vahiy aldığını iddia eden kişiyi hain olarak nitelendirmektedir. İkbal, Gulâm Ahmed'in nübüvvet iddiasının Hz. Muhammed'in manevi gücüyle yetiştirilmek olduğunu iddia etmesine binaen, ona Hz. Muhammed, başka peygamber yetiştirecek mi diye sorulduğunda; buna cevabının hayır olacağını belirtir. O, bu durumu Gulâm Ahmed'in son peygamber olduğunu söylemesiyle eş değer görmektedir. Oysa Gulâm Ahmed, bürûz olduğunu belirtmesiyle Hz. Muhammed'in son peygamber olmasını ihlal etmediğini düşünmektedir. O, kendi ve Hz. Muhammed'in sonluluğunu özleştirirken sonluluk düşüncesinin anlamını gözden kaçırmaktadır.[131] Hint uleması bu hareketi sadece teolojik olarak ele alsa da İkbal, Gulâm Ahmed'in psikolojik olarak incelenmesi gerektiğini de düşünmektedir.[132]

İkbal, aynı zamanda Hindistan'ın siyasi durumundan dolayı bu düşüncelerin yayılabileceğini ifade eder. Zira ilkel toplumlarda akıl değil de otorite çekicidir. Yine bu tarz toplumlarda, vahiy aldığını ilan edecek kadar zeki biri olduğunda ve o kişinin kendisini inkâr edenlerin lanetleneceğini belirtmesiyle; siyasi bir teoloji inşa etmek kolaydır. İkbal, bu düşüncelerinin yanı sıra Ahmediye hareketinin kurucularının ve arkadaşlarının kasıtlı olarak bu hareketi planladıklarını

---

[129] Ebü'l-Fidâ' İsmâîl el-Kureşî ed-Dımaşki İbn Kesîr, *Tefsîrü'l-Ḳurâni'l-aẓîm,* thk. Sami b. Muhammed es-Selame (Riyad: Daru Taybe, 1999), 7/428-431.

[130] Muhammad Iqbal, *Islam and Ahmadism* (Meerut: Ram Swaroop Sharma, 1930), 8

[131] Iqbal, *Islam and Ahmadism*, 11,12.

[132] Iqbal, *Islam and Ahmadism* 14.

ima etmek istemediğini belirtir. O, Gulâm Ahmed'in bir ses duyabileceğini ancak bu sesin Tanrıdan mı yoksa halkın maneviyat yoksunluğunda mı kaynaklanmasının, hareketin niteliğine ve onun hitap ettiği kitlenin duygu ve düşüncelerine bağlı olduğunu dile getirir. İkbal, geçmişte yaşam zorlaştığında çöküşün kendisinin ilham olabileceğini açıklar. Bu yaşananlar şairlere, filozoflara ilham ve halkın yaşantısındaki her şeyi yüceltmek isteği vermektedir. İkbal'e göre bu kişiler umutsuzluğu, bilinçsizce umuda dönüştürmeye çalışırlar. O, Ahmediyye hareketindeki herkesin de çöküşün elinde olan masum araçlara dönüştüğünü belirtir.[133]

XX. yy. da Gulâm Ahmed'e reddiye yazan bir diğer isim olan Mevdûdî, Hâtemü'n-Nebîyyîn ayetindeki hâtem kelimesinin ister esre, ister ötreyle yazılsın aynı manaya geldiğini savunur. Ona göre kelime, hatim olarak okunduğunda mühür basan, hâtem şeklinde okunduğunda ise mühür anlamına gelmektedir. Dolayısıyla anlam farklılığı bulunmamaktadır. Hz. Muhammed nübüvvet ve risalet silsilesine mühür basmıştır. Onunla birlikte vahy-i nübüvvet silsilesi de kesilmiştir. Ortada kötü bir hareket kalmış ise gelecek olan peygamberin de bunu kaldıracağı anlamına gelmez.[134] Mevdûdî, hatm-i nübüvvet akidesini İslam ümmetinin binasının temeli olarak görmektedir. Bu akidenin yıkılması ümmet birliğinin bozulması anlamına gelir ve bu durum Müslümanları birçok yönden etkileyecektir.[135] Özetle, Hz. Muhammed'den sonra peygamber gelmesinin İslam akidesi açısından kabul edilebilir bir yönü bulunmamaktadır. Gulâm Ahmed'in bu konuda ileri sürdüğü ayetleri ise aşırı yorumladığını, ayetlerden batini anlamlar çıkardığını da söylemek mümkündür. Ortaya koyduğu hadis rivayetleri ise delâlet ve sübûtu kat'î olmayan deliller olduğundan inanç esasları bakımından herhangi bir kesinlik taşımamaktadır.

Gulâm Ahmed, ilham konusunda da farklı düşünceye sahiptir. İlhamın, düşünen insanların aklına gelen fikirler olmadığını belirtir. Ona göre ilham da vahiy gibi Allah'ın ihsanı olup onun canlı ve kudretli kelamıdır. Allah, kullarından bazılarını seçer, seçmeyi düşündüğü kişiyle konuşur ve ona hitap eder. Bu mertebenin Allah'a karşı samimiyet ve sadakate tabi olduğunu da dile getirir. İnsan, ilahi velinimetine sunduğu yakarışa bir cevap alırsa ve bu cevaplarında devamlılık ve muntazamlık bulunursa; bu kelam, ilahi nur ve azametle beraber olup geleceğin sırlarını ve gizli hakikatlerini bildirirse, bu mesajın ilahi vahiy olduğundan şüpheye mahal yoktur. Vahiy alan ve

---

133 Iqbal, *Islam and Ahmadism*, 18-20.

134 Mevdûdî, *Kâdiyânîlik Nedir?,* 161, 162.

135 Mevdûdî, *Kâdiyânîlik Nedir?,* 166-167.

ilham kapıları açılan, her defasında Allah'ın nurlu, tatlı sözlerine muhatap olan, aldığı vahiyle hakikatleri öğrenen kişi; Allah'a minnettar olmalı, kendisini Allah'ın hizmetine adamalıdır. Vahiy alan kişi, manevi mertebeye yükseldiğini gizlediğinde hakikatlerden ayrılmış olur. Allah o kişiyi, kelamıyla taltif edip onu seçmiştir. Nitekim ilahi vahiy ve ilham sadece peygamberin ümmetine açıktır. Başkaları için bu durum mümkün değildir. Allah, dünyayı harap etmek istemediği için vahiy kapısını kapatmamıştır.[136]

Gulâm Ahmed'in düşünceleri doğrultusunda onun ilham ve vahyi eş değer görüp aynı zamanda ilhamı vahyin yanında alternatif bir bilgi kaynağı olarak kabul ettiği söylenebilir. İslam düşüncesinde ilham, vahye eş değer kabul edilmemiş ancak ilhamın bilgi kaynağı olup olmaması tartışılmıştır. İlhamın bilgi kaynağı olarak kabul edilemeyeceğini ve dini bakımdan delil olmayacağını savunanlar olduğu gibi bu görüşün aksine ilhamın geçerli bir bilgi kaynağı olduğunu düşünenler de bulunmaktadır.[137] Kelam okulları açısından başta Mu'tezile ve Mâtüridî ekolü ile Eş'ari ekolü kelamcıların tamamına yakını ilhama dayalı bilgilerle gerçeğin bulunmayacağını müdafaa etmektedirler.[138] Bununla birlikte İzmirli; Gazzâlî, Râzî (ö. 606/1210) ve Âmidî (ö. 631/1233) gibi kelamcıların ilhamı bilgi kaynağı olarak kabul ettiklerini belirtmektedir. Fakat ilham yersiz düşüncelerden ayrılmalı, Kur'an ve sünnetle ters olmamalıdır. [139] İmam Mâturîdî (ö. 333/944)'ye göre ise ilham bilgi kaynağı değildir ve insanın kalbinde aniden meydana gelen bir hatırlatma olduğundan bu hatırlatma Allah'tan veya şeytan da gelebilir.[140] Böylelikle Gulâm Ahmed'in ilhamı, bilgi kaynağı olarak kabul etmesi ve vahiyle eşdeğer görmesi onun nebîlik iddiasını meşrulaştırma isteğinin sonucu olarak görülebilir. Nitekim Gulâm Ahmed'in vahiy ve ilhama dair yorumlarının İslam düşüncesindeki vahiy ve ilham anlayışıyla uyuşmadığı açıktır.

Gulâm Ahmed, Hz. Muhammed'den sonra gelen kişiye nebî denilmesi için o kişinin peygambere aracı olması ve Muhammed isminin verilmesi kadar fenâ fir-resûl derecesinde olması gibi şartları gerekli

---

136 Mirza Gulâm Ahmed, *İslamiyet'in Öğrettiği Esaslar*, 167-172.

137 Yusuf Şevki Yavuz, "İlham", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2000), 22/99.

138 Ayrıntılı bilgi için bk: Abdülgaffar Aslan, "Kelâm'da İlhamın Bilgi Değeri", *Süleyman Demirel Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 20, (2008), 44.

139 İsmail Hakkı İzmirli, *Yeni İlm-i Kelâm*, sad. Sabri Hizmetli (Ankara: Ankara Okulu Yayınları, 2013), 58

140 Ebû Mansûr Mâtürîdî, *Kitâbü't-Tevḥîd*. thk. Bekir Topaloğlu-Muhammad Aruçi (İstanbul: Mektebetü'l-İrşad, 2010), 69; a.mlf.,*Tevîlâtü'l-Ḳurân,* 4/371-372.

görmektedir. O, kişinin bu şartları taşımadığı halde böyle bir iddiada bulunması durumunda bu kişinin kâfir olarak nitelendirilebileceğini de açıklamaktadır.[141] Bununla birlikte "*vahy-i velayetin yolu kapalı, mucize hâsıl olmaz, dualar kabul edilmez*" diyen kişi de helak olma yolundadır.[142] Allah, kendi adına yalan söyleyenleri de helak etmiştir. Bu durumu kendisiyle bağdaştıran Gulâm Ahmed, helak edilmediğini belirtir. Aksine Allah onun içine, dışına ve bedenine nimet ve lütuf yağdırmıştır. Allah'tan vahiy aldığını söylediğinde genç olduğunu ve artık yaşlandığını belirten Gulâm Ahmed'in iddiasının üzerinden 20 yıl geçmiştir. İddiasından sonra birçok kişinin vefat ettiğini, kendisine uzun bir ömür verildiğini, eğer Allah'a iftira etse bu şekilde alametleri olmayacağını da açıklar.[143] Gulâm Ahmed, iddiasının yalan olmadığını ve aksi durumda Allah'ın onu cezalandıracağını belirtip nübüvvetin devam etmediğini düşünenlerin de cezalandırılacağına inanmaktadır.

Mirza Gulâm Ahmed mucize ile ilgili görüşlerini de diğer peygamberlerle kıyaslayarak belirtmektedir. Allah tarafından diğer peygamberlere verilen ilahi rahmetten kendisinin de nasiplendiğini açıklar. Zira Allah ona sağanak şeklinde rahmet ve mucize vermiştir.[144] Kendisine inananların sayısının artmasını da Tanrı'nın bir mucizesi olarak tanımlamaktadır. Binlerce muhalifin çabalarına rağmen onun hareketi başarılı kılınmıştır. Tanrı'nın insanlığın ıslahı için görevlendirdiği kişiyi, kimsenin engelleyemeyeceğini ve Tanrının kendine kehanette[145] bulunmasını başarısının sebepleri olarak zikretmektedir. Böylesi açık mucizenin yok sayılması halinde diğer peygamberlerin gösterdikleri mucizelerin de kabul edilemeyeceğini belirtir.[146] Allah, ona zorluklarla karşılaştığında, Allah'tan geldiğinin sorgulanması durumunda; göksel işaretlerin kendi şahidi olduğunu, dualarının kabul olduğunu ve gelecekle ilgili haberler aldığını anlatmasını vahyetmiştir. Zira Allah, halka açıklanmadan önce gizli şeyleri ona bildirmektedir. Onunla rekabet etmek isteyenler ise nerede olursa olsunlar

---

[141] Mirza Gulâm Ahmed, *Bir Hatanın İzalesi,* 20.

[142] Mirza Gulâm Ahmed, *Duanın Bereketleri*, 47.

[143] Mirza Ghulam Ahmad, *Haqiqatul-Wahi,* 242; Benice, *Kutup Yıldızı Şimdi Mekke Yolunu Gösteriyor*, 55.

[144] Mirza Ghulam Ahmad, "*Addendum to the Booklet Jihad"*, s. 36; Mirza Gulâm Ahmed, *The Essence of Islam*, 1/37; 5/2.

[145] "Şu anda yalnız olsan da, insanların sana ordular halinde geleceği bir zaman gelecektir."

[146] The Official Website of the Ahmadiyya Muslim Community, "A Miracle of God", (Erişim 6 Eylül 2024).

başarısız kılınmaktadır. Bu durumları alameti olarak göstermektedir.[147]

Klasik İslam düşüncesine göre mucize olarak gösterilen hadiselerin birtakım özellikleri olmalıdır. Öncelikle mucizenin olağanüstülük şartını taşıması gerekmektedir.[148] Zira Allah peygamber gönderdiğinde, nebînin doğruluğunu gösteren bir mucize göstermesi gereklidir.[149] Nübüvvetin caiz olduğu dönemlerde dahi bir kişi mucize göstermeksizin peygamberlik iddia ederse onun sözü kabul edilemezdi. İddiada bulunan kişi, mucizeyle, meydan okuyanları benzerini getirmekten aciz bırakan; harikulade bir iş ortaya koymalıdır.[150] Bu durumda Gulâm Ahmed'in peygamberliğini iddia ettiği sırada mucize diye aktardıkları değerlendirildiğinde olağanüstülük şartını taşıyan ve meydan okunan herhangi bir hadisenin gerçekleşmediği açıktır. Böylelikle onun mucize sahibi olmadığı anlaşılmakta ve mucize göstermeyen nebîlerin nübüvvetinin onaylanmaması gerektiğinden onun peygamberlik iddiasının doğru olmadığı bir kez daha ortaya çıkmaktadır.

Sonuç

İslam düşüncesinde beklenen kurtarıcı anlayışı Mehdî ve Mesih fenomenleri bağlamında şekillenmiştir. Ahir zamanda gelmesi beklenen kurtarıcı Mehdîyle birlikte Hz. İsâ'nın nüzulünün de gerçekleşeceğine bazı Müslümanlar tarafından inanılmaktadır. Mehdî, İslam dinini yaşatacak, Mesih İsâ ise ona tabi olup yeni bir şeriat getirmeyecektir. Rivayetlere göre Mehdînin soyunun Hz. Muhammed'e dayanması ve onun kim olacağının açıkça belli olmaması İslam tarihinde birçok kişinin kendini Mehdî olarak nitelendirmesine ve toplumda bazı kitleleri peşinden sürüklemesine yol açmıştır.

XIX. yy.'da Hindistan'da Kādiyânîlik hareketinin lideri, Mirza Gulâm Ahmed ilk aşamada müceddidliğe atandığı iddiasıyla ortaya çıkmıştır. Böylece kendi etrafında birtakım insanları toplamaya başlayan Gulâm Ahmed, ikinci aşamada ise Mehdî olduğunu dile getirmiştir. Onun Mehdîlik iddiasındaki farklılık Mesih ve Mehdînin aynı kişi olduğunu düşünmesidir. Bu açıdan Hz. İsâ'nın doğal yollarla ve-

---

147 Mirza Ghulam Ahmad, "Addendum to the Booklet Jihad", 37.

148 Seyyid Şerîf Cürcânî, *Şerḥu'l-Mevâḳıf,* çev. Ömer Türker (İstanbul: Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı Yayınları, 2021), 3/399.

149 Bağdâdî, *Uṣûlü'd-dîn,* 173; Kādî Abdülcebbâr, *Şerḥu'l-Uṣûli'l-ḫamse,* 2/431; Cârullah Ebü'l-Kāsım Mahmûd b. Ömer ez-Zemahşerî, *Kitâbü'l-Minhâc fî Usûli'd-Dîn,* thk. Sabine Schmidtke (Beyrut: ed-Darü'l-Arabiyye li'l-'Ulûm, 2007), 65.

150 Ebü'l-Berekât en-Nesefî, *İslâm İnancının Ana Umdeleri,* 77

fat ettiğini dile getirir. Netice olarak Gulâm Ahmed iki kurtarıcıyı anlayışını tek bir kurtarıcı düşüncesine indirgeyerek bu kurtarıcının kendisi olduğunu iddia etmiştir.

Gulâm Ahmed zamanla Mehdîlik iddiasını daha da ileri götürerek son aşamada nebî olduğunu savunmuştur. O, muhaddeslik, zillî nebîlik ve bürûzî nebîlik gibi farklı birtakım kavramlarla nübüvvetin devam ettiğini ispat etmeye çalışır. Zira Gulâm Ahmed, Hz. Muhammed'in zillî/gölgesi ve bürûzî olduğundan onun nebîlik iddiası Hâtemü'n-nebîyyîn anlayışına zeval getirmemektedir. O, nübüvvet iddiasını peygamberin gölgesinde nebîlik olarak açıklayarak; peygambere uyan kişilerin bu görevle vazifelendirebileceğini dile getirmektedir. Açıklamaları dolayısıyla onun Hâtemü'n-nebîyyîn inancını farklı şekilde yorumlayarak nebîlik iddiasına uygun bir zemin hazırladığı anlaşılmaktadır.

Mirza Gulâm Ahmed, nübüvvet kurumunun devam ettiğini ispatlamak için ayetlere ve hadis rivayetlerine tahrife varacak şekilde aşırı yorumlarda bulunmaktadır. Hz. Muhammed'in hâtemü'n-nebiyyîn olduğunu belirten ayeti de bu şekilde yorumlayarak sadece onun ümmetinden birinin nebîlik kurumunu devam ettireceğini belirtmektedir. Ancak bu yorum Kur'an'da kesin ve net bir şekilde belirtilen ve zarûrât-ı dîniyye olan Hz. Muhammed'in son peygamber olduğu konusunu açıkça reddetmek anlamına gelmektedir. Yine o; ilham, vahiy ve mucize gibi kavramları da genel İslam düşüncesindeki anlamlarından farklı şekillerde açıklamaktadır. Böylelikle yaşadığı hadiselerin ilham olarak adlandırılmasının önünü kapatmakta ve vahiy aldığını ispatlamak istemektedir. Bir peygamberin doğruluğunu kanıtlamak için mucize göstermesi gerektiği anlayışı doğrultusunda da kendi nübüvveti dâhilinde mucizeler gösterdiğini anlatmaktadır. Ona göre mucize olarak anlattığı hadiseler neticesinde ise nübüvvetinin hakikati ortaya çıkmaktadır. Dolayısıyla onun nebîlik söylemini ispat etmek için kavramlara farklı yorumlar getirdiği ve bu yorumlarının genel İslam anlayışına aykırı olacak hususları taşıdığı açıktır.

Mirza Gulâm Ahmed'in nübüvvetlik söylemiyle son bulan mehdîlik hareketi örneğiyle, mehdîlik iddialarının birtakım karışıklıkların yaşandığı coğrafyalarda karşılık bulabildiği görülmektedir. Bununla birlikte, nebîlik söylemiyle sonuçlanan Mirza Gulâm Ahmed'in mehdîlik iddiası başta olmak üzere beklenen kurtarıcı inancının, İslam inanç esaslarına ters düşecek fikir ve hareketlere yol açabildiği ve İslam tarihinin her döneminde istismara açık bir mevzu olduğu anlaşılmaktadır.

Kaynakça

Ali, Muhammad Usman. *Kadiyani Geleneğinin İki Temel Akımı Olarak Rebva Cemaati ve Lahori Cemaati: Karşılaştırmalı Bir Analiz.* İstanbul: İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2016.

Aslan, Abdülgaffar. "Kelâm'da İlhamın Bilgi Değeri". Süleyman Demirel *Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 20(2008), 25-45.

Atay, Hüseyin. *İslam'ın İnanç Esasları*. Ankara: Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları, 1992.

Bağdâdî, Ebû Mansûr Abdülkahir b. Tâhir b. Muhammed. *Uṣûlü'd-dîn.* İstanbul: Matbaatu'd-Devle, 1928.

Benice, Macit. *Kutup Yıldızı Şimdi Mekke Yolunu Gösteriyor*. İstanbul: Islam International Publications, 2009.

Buhârî, Ebû Abdullah Muhammed b. İsmâil. *Ṣaḥîḥ-i Buḫârî.* thk. Mustafa Dîb el-Buğâ. 6 Cilt. Beyrut: Dâru İbn Kesîr-Yemâme, 1993.

Bulut, Halil İbrahim. *İslam Mezhepleri Tarihi*. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2016.

Cürcânî, Alî b. Muhammed b. Alî es-Seyyid eş-Şerîf. *Mu'cemu't-Ta'rifât*. thk. Muhammed Sıddık el-Minşavî. Kahire: Dâru'l-Fazile, 2004.

Cürcânî, Seyyid Şerîf, *Şerḥu'l-Mevâḳıf*. çev. Ömer Türker. 3 Cilt. İstanbul: Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı Yayınları, 2021.

Dard, A. R., *The Life of Ahmad,* UK Tilfrod: Islam International Publications, 2008.

Durguti, Abdylkader. "Arnavutça Kur'an Meali Bağlamında Kādiyânîliğin Mesihlik/Mehdilik Anlayışı". *Tasavvur/ Tekirdağ İlahiyat Dergisi*. 9/1 (Haziran 2023), 803-835.

Ebû Dâvûd, Süleyman b. el-Eş'as. *Sünenü Ebî Dâvud.* thk. Şu'ayb el-Arnaût vd. 7 Cilt. Dımaşk: Dâru'r-Risâleti'l Âlemiyye, 2009.

Ebü'l-Hasan el-Eş'arî. *Makâlâtü'l-İslâmiyyîn*. çev. Ömer Aydın, İstanbul: Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı Yayınları, 2019.

Fığlalı, Ethem Ruhi. "Kādiyânîlik". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi.* 24/416-417. İstanbul: TDV Yayınları, 2001.

Fığlalı, Ethem Ruhi. *Kadiyanîlik*. Ankara: Diyanet Vakfı Yayınları, 1994.

Gazzâlî, Ebû Hâmid. *Tevhid ve Ledün Risalesi.* çev. Serkan Özburun vd. İstanbul: Furkan Yayınları, 2002.

Gökalp, Yusuf vd. "Hâricî Fırkalar ve İzmirli İsmail Hakkı'nın "Fırak-ı Mevcûde-i İslâmiyyeden: İbâdiyye Fırkası" Başlıklı Makalesi", *Tarr: Turkish Academic Research Review* 5 (4) (2020), 574-593.

Iqbal, Muhammad. *Islam and Ahmadism.* Meerut: Ram Swaroop Sharma, 1930.

İbn Kesîr, Ebü'l-Fidâ' İsmâîl el-Kureşî ed-Dımaşki. *Tefsîrü'l-Ḳurʾâni'l-ʿaẓîm.* thk. Sami b.Muhammed es-Selame. 8 Cilt. Riyad: Daru Taybe, 1999.

İbn Mâce, Ebû Abdullah Muhammed b. Yezîd. *es-Sünen,* thk. Şuʿayb el-Arnaût vdğ. 5 Cilt. Beyrut: Dâru'r-Risâleti'l-Âlemiyye 2009.

İzmirli, İsmail Hakkı. *Yeni İlm-i Kelâm*. sad. Sabri Hizmetli. Ankara: Ankara Okulu Yayınları, 2013.

Kādî Abdülcebbâr. *Şerḥu'l-Uṣûli'l-ḫamse.* çev. İlyas Çelebi. 2 Cilt. İstanbul: Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı Yayınları, 2013.

Küçüköner, Halide Rumeysa. *Mirza Gulam Ahmed ve Ahmedî Algılardaki Farklılaşması*. Ankara: Araştırma Yayınları, 2022.

Kur'an-ı Kerim ve Türkçe Meali (The Holy Quran). çev. Muhammed Celal Şems. yy.: Islam International Publications Limited, 2011.

Mâtürîdî, Ebû Mansûr. *Teʾvîlâtü'l-Ḳurʾân*. thk. Bekir Topaloğlu-Ahmet Vanlıoğlu. 18 Cilt. İstanbul: Darü'l-Mizan, 2005.

Mâtürîdî, Ebû Mansûr. *Kitâbü't-Tevḥîd*. thk. Bekir Topaloğlu-Muhammad Aruçi. İstanbul: Mektebetü'l-İrşad, 2010.

Maulana Muhammad Ali. *The Split in the Ahmadiyya Movement*. U.S.A: Ahmadiyya Anjuman Isha'at Islam Lahore Inc, 1994.

Mevdûdî, Ebu'l Ala. *Kādiyânîlik Nedir?.* çev. Ahsen Batur. İstanbul: İhya Yayınları, 1975.

Mirza Bashir Ahmad. *Truth About Khatm-e-Nabuwat.* translated by. Nafisur Rahman A. G. Soofi. Jullundur: Jal Hind Printing Press, 1967.

Mirza Bashir-ud-Din Mahmud Ahmad. *Introduction to the Study of the Holy Quran.* UK Tilford: Islam International Publications, 2016.

Mirza Beşiruddin Mahmud Ahmed. *Ahmediyet'e Davet.* çev. Raşit Paktürk. Almanya: Islam International Publications, 2013.

Mirza Ghulam Ahmad. "Addendum to the Booklet Jihad". translated by. Tayyba Seema Ahmed. *The British Government and Jihad,* 29-41. UK Farnham *: Islam International Publication,* 2018.

Mirza Ghulam Ahmad. *Barahin-e-Ahmadiyya*. 5 Cilt. UK Farnham: Islam International Publications, 2018.

Mirza Ghulam Ahmad. *Haqiqatul-Wahi*. UK Farnham: Islam International Publications, 2023.

Mirza Ghulam Ahmad. *Malfuzat.* 10 Cilt. UK Farnham: Islam International Publications, 2021.

Mirza Ghulam Ahmad. *So Said the Promised Messiah.* translated by. Naseem Saifi. Pakistan: Vakalat-i Tasnif Tahrik-i Jadid, ty.

Mirza Ghulam Ahmad. *The Essence of Islam.* translated by. Chaudhry Muhammad Zafrullah Khan. 5 Cilt. UK Tilford: Islam International Publications Ltd., 2006.

Mirza Ghulam Ahmad. *The Truth Unveiled (Kashf-ul-Ghita).* Tilford: Islam International Publications Ltd., 2016.

Mirza Gulâm Ahmad. *Tadhkirah*. translated by. Muhammad Zafrullah Khan. UK: Islam International Publications, 2018.

Mirza Gulâm Ahmed, *Ta'lîm,* çev. Muhammed Celal Şems, Pdf: Islam International Publications, yy. https://ahmediye.org/wp-content/uploads/2019/12/talim.pdf

Mirza Gulâm Ahmed. *Bir Hatanın İzalesi.* çev. Raşit Paktürk. yy. Ahmad Yayınları, 2022.

Mirza Gulâm Ahmed. *Duanın Bereketleri*. çev. Muhammed Celal Şems. İstanbul: Islam International Publications, 2012.

Mirza Gulâm Ahmed. *İsa Mesih Hindistan'da.* çev. Abdulgaffar Han. İstanbul: Islam International Publications, 2008.

Mirza Gulâm Ahmed. *İslamiyet'in Öğrettiği Esaslar*. çev. Şinasi Siber. Türkiye: Islam International Publications, 2010.

Mirza Gulâm Ahmed. *Nuh'un Gemisi.* çev. Muhammed Jalal Shams. İstanbul: Islam International Publications, 2008.

Mirza Gulâm Ahmed. *Vasiyet*. çev. Muhammed Jalal Shams. İstanbul: Islam International Publications, 2008.

Mirza Tahir Ahmed. *Hatemennebîyyin Ayeti ve Hz. Resulüllah'ın (s.a.v.) Yüce Şanı*. çev. M. C. Şems, yy: Islam International Publications, 1996.

Nesefî, Ebü'l-Berekât. *İslâm İnancının Ana Umdeleri.* İstanbul: Endülüs Yay., 2019.

Nesefî, Ebü'l-Muîn Meymûn b. Muhammed. *Baḥrü'l-Kelâm.* thk. Muhammed Seyyid el-Bersecî. Amman: Dâru'l-Feth, 2014.

Önal, Recep. "Kur'an'daki Nebî-Resûl Kavramlarına Teolojik Yaklaşım". *Kelam Araştırmaları* 11 (2013), 329-350.

Sahibzada M. M. Ahmad, *Exalted Status Of The Holy Prophet As The Khatamun Nabuyeen,* yy. Islam International Publications, ty.

Sofianto, Kunto. "Mirza Ghulam Ahmad: Founder of the Ahmadiyya Muslim from Qadian, India". *TAWARIKH* 7/2 (April),183-200.

Şems, Muhammed Celal. *Beklenen Mehdî ve Mesih Hakkında Bir İnceleme.* Frankurt: Islam International Publications, 2018.

Şems, Muhammed Celal. *Müjde.* İstanbul: Islam International Publications 2009.

The Official Website of the Ahmadiyya Muslim Community. "A Miracle of God". Erişim 6 Eylül 2024. https://www.alislam.org/malfoozat/a-miracle-of-god/

Ünsal, Hadiye. *Tefsirde Heterodoksi ve Kâdiyânîlik ve Kur'an.* Ankara: Ankara Okulu Yayınları, 2022.

Walter,H. A. *The Religious Life of India: The Ahmadiyya Movement*. London: Oxford University Press, 1918.

Yavuz, Yusuf Şevki. "İlham". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi.* 22/98-100. İstanbul: TDV Yayınları, 2000.

Yohanan Friedmann. *Prophecy Continuous Aspects of Ahmedî Religious Thought and Its Medieval Background*. London: University of California Press, 2003.

Yurdagür, Metin, "İslam Düşünce Tarihinde Hatm-i Nübüvvet Meselesi". *Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 13-14-15, (1997), 303-312.

Yurdagür, Metin. "Hatm-i Nübüvvet". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi.* 16/477-479. İstanbul: TDV Yayınları, 1997.

Zemahşerî, Cârullah Ebü'l-Kāsım Mahmûd b. Ömer. *Kitâbü'l-Minhâc fî Usûli'd-Dîn*. thk. Sabine Schmidtke. Beyrut: ed-Darü'l-Arabiyye li'l-'Ulûm, 2007.

Extended Summary

The end of the 19th century and the 20th century were periods when Muslims experienced major crises in military, economic, political and many other aspects. In periods of such confusion, Mahdism movements are also observed. One of those who claimed Mahdism in this period was Mīrzā Ghulām Aḥmad, the leader of the Qadiani movement.

He was born in 1839 in the town of Qadian in India. After completing his education, Ghulām Aḥmad worked as a civil servant and returned to Qadian in 1868. Here he began to carry out religious research and write articles. It was also during this period that he began to hear the voices he called revelations.

In 1876, Ghulām Aḥmad began writing articles against Christianity and Hinduism and explained that he undertook this work to defend Islam against the oppression of Muslims. It is understood that Ghulām Aḥmad, who made different discourses during the writing process of *Barahin-e-Ahmadiyya*, which he wrote to defend Islam, first claimed to be a mujaddid. Because he claims that he is characterized with some characteristics that no one else can have, that he is the mujaddid of the century when the 13th century of the Hijra ends and the 14th century of the Hijra begins, and that Allah informed him of this through inspiration. In 1889, he published a declaration to start a new movement among Muslims and to gather people around him. Again this year, he founded the Ahmadiyya Muslim community and was able to receive the allegiance of 40 people.

After declaring himself a mujaddid, Ghulām Aḥmad claimed to be the Messiah expected by Christians and the Mahdī expected by Muslims. Because Allah informed him through revelation that he had been transformed into Jesus, son of Mary. In this regard, one of the most important arguments he put forward while claiming to be the Messiah is that Jesus passed away. He tries to prove with different evidence that Jesus was not killed, and argues that he was not ascended to heaven and will not return at the end time. We can say that this claim is based on the view that the Mahdī and the Messiah are the same person. Because he claims to be Mahdī by reducing the concept of two saviors in Islamic thought to the idea of a single savior. In order to legitimise his claim of Mahdism, he interpreted the verses in accordance with his views and interpreted the hadith narrations to reconcile them with himself. However, there is no verse regarding the idea of Mahdism, and the hadith narrations on the subject are evaluated in the ahaad khabar category. Therefore, the idea of Mahdism does not fulfil the conditions of being a basis of belief. For this

reason, his claim of Mahdism does not have any certainty in terms of Islamic belief.

Ghulām Aḥmad claimed to be a prophet after his claim of Mahdism. One of the concepts he put forward while making this claim is muhaddath. Ghulām Aḥmad claimed that he began to have dreams at an early age, that he was chosen and commanded by Allah to convey His commands, and that Allah sent down blessings upon him. As a result of successive revelations, he realized that he had been chosen for Islam. In order to prove the continuation of the institution of prophethood, Ghulām Aḥmad makes extreme interpretations of verses and hadith narrations to the point of distortion. Again, in order to legitimise this view, he interpreted issues related to the institution of prophethood such as inspiration, revelation, khatm-e-nubuwwah and miracle in different ways. He explains the concepts of nabi and rasul and defines a nabi as a prophet who does not bring shariah. Thus, it can be said that he prepared a suitable infrastructure for his claim of prophethood.

Ghulām Aḥmad describes himself as the shadow of Muhammad and believes that his prophethood is not contrary to the belief that Muhammad is the last prophet. He also explains that in the revelation he claimed to have received, Allah used the words nabi, rasul and mursal nabi for him, and in another revelation he was called Muhammad and rasul. In this context, it is understood that he established a connection between his prophethood and Muhammad's prophethood by claiming that he was named with the name of the prophet and tried to legitimise his prophethood with some names and attributes. He tries to prove the continuity of prophethood with different concepts such as muhaddath, zilli/shadow prophethood and burūz prophethood. Since Ghulām Ahmad was the zilli /shadow and burūz of the Prophet Muhammad, his claim of prophethood does not undermine the understanding of khātam al-nabiyyīn. Ghulām Aḥmad also interprets the verse stating that the Prophet Muhammad was the khātam al-nabiyyīn and states that only one of his ummah will continue the institution of prophethood. However, this interpretation means openly rejecting the fact that Muhammad is the last prophet, which is clearly and explicitly stated in the Quran and is a religious necessity.

Ghulām Aḥmad also explains concepts such as inspiration, revelation and miracle in different ways. In this way, he closes the way for the events he experienced to be labelled as inspiration and wants to prove that he received revelation. In line with the understanding that a prophet must show miracles to prove his truth, he explains that he showed miracles within the scope of his own prophethood. According to him, the truth of his prophethood is revealed as a result

of the events he describes as miracles. However, when the events reported by Ghulām Aḥmad as miracles are evaluated, it is clear that no event that fulfils the condition of being extraordinary and challenged has taken place.

As a result, with the example of the Mahdī movement that ended with the prophetic discourse of Mīrzā Ghulām Aḥmad, it can be seen that Mahdī claims can find a response in geographies where some chaos is experienced. However, it is understood that the belief in the expected savior, especially Mīrzā Ghulām Aḥmad 's claim of being the Mahdī, can lead to ideas and actions that contradict the principles of Islamic belief and has been a subject open to abuse in every period of Islamic history.